

Canada en Nederland in de jaren '90

Rwanda, Somalië en de inzet van troepen bij vredesmissies

Naam student:
Floris Grijzenhout

Studentnummer:
3924831

Begeleidende docent:
Prof. Dr. D.A. Hellema

Opleiding:
Internationale Betrekkingen in Historisch Perspectief

Aantal woorden:
20592

Inhoudsopgave

INHOUDSOPGAVE	2
INLEIDING	3
<i>RELEVANTIE EN LITERATUUROVERZICHT</i>	4
<i>OPBOUW EN METHODE</i>	5
<i>DATA</i>	6
HOOFDSTUK 1: GESCHIEDENIS	7
<i>VOLKENBOND</i>	8
<i>VERENIGDE NATIES</i>	10
HOOFDSTUK 2 – STROMINGEN IN DE INTERNATIONALE BETREKKINGEN	13
<i>REALISME</i>	13
<i>LIBERALISME</i>	14
<i>MARXISME</i>	15
HOOFDSTUK 5 – CONFLICT IN SOMALIË	17
<i>SOMALIË</i>	17
<i>CANADA</i>	19
<i>NEDERLAND</i>	25
HOOFDSTUK 5 – DE CRISIS IN RWANDA	32
<i>RWANDA</i>	32
<i>CANADA</i>	33
<i>NEDERLAND</i>	39
CONCLUSIE	45
BRONNENLIJST	47
<i>KRANTENARTIKELN</i>	47
<i>WEBSITES</i>	47
<i>PRIMAIRE LITERATUUR</i>	47
<i>SECUNDAIRE LITERATUUR</i>	50

Inleiding

*Bedrog is in het hart dergenen, die kwaad smeden;
maar degenen die vrede raden, hebben blijdschap.¹*

Reeds eeuwenlang is het streven naar vrede een deugd. In vele oude handschriften komt men de opdracht tot het 'raden van vrede' al tegen. Het is dan ook niet verwonderlijk dat waar onlusten ontstaan in de wereld diverse landen pleiten voor het zoeken naar een oplossing. Zo geschiedde ook bij de recente conflicten in Mali en Syrië. Maar kan vrede worden bereikt?

Nadat rebellen in opstand waren gekomen tegen het regeringsleger van Mali was het uiteindelijk Frankrijk, in samenwerking met het Afrikaanse samenwerkingsverband ECOWAS, dat intervenieerde in het conflict om vrede te bewerkstelligen, maar ook om islamitische radicalen terug te dringen. Nadat het Franse leger het Malinese leger te hulp was geschoten, klonk al snel de roep om een VN-vredesmacht die orde moest brengen in het door de oorlog verscheurde land.²

In Syrië woedt de strijd tussen het leger van President Assad en de opstandelingen al ruim twee jaar. Ruim 70.000 doden en 4 miljoen vluchtelingen verder is er nog steeds geen einde gekomen aan het conflict. Ook jegens de situatie in Syrië klinkt al vanaf het prilste begin de roep om een ingrijpen door een VN-vredesmacht.³ Toch gebeurt dit vooralsnog niet.

Twee landen die bekend staan als trouw deelnemer aan VN-vredesmissies zijn Canada en Nederland. Hoewel Den Haag vanwege bezuinigingen op defensie wat behoudender is geworden met het uitzenden van militairen op vredesmissie, beschouwt Nederland zich nog steeds als '*an active player with regards to Peacekeeping Operations ever since the United Nations was established*'.⁴ Hetzelfde geldt voor Canada dat ook voor bijna iedere vredesmissie troepen heeft geleverd sinds het ontstaan van de Verenigde Naties.

Met deze kennis in het achterhoofd is het niet verwonderlijk dat Nederland en Canada vaak als 'like-minded' worden beschouwd als het gaat om activiteiten in de internationale gemeenschap.⁵ Ze werken vaak samen in de VN, behoren tot de eerste leden van de NAVO en de OVSE en zijn beide voorvechters van de mensenrechten.⁶ Grote vraag is echter of Canada en

---

¹ Bijbel (Statenvertaling 1637), Spreuken van Salomo, Hoofdstuk 12:20.

² Buitenlandredactie, 'VN-Chef zoekt blauwhelmen voor Mali', *Reformatorisch Dagblad*, 27 maart 2013, 7.

³ Buitenlandredactie, '„VN hebben plannen voor vredesmacht Syrië"', *Reformatorisch Dagblad*, 22 oktober 2012, 7.

⁴ Permanent Mission of the Kingdom of the Netherlands to the United Nations, 'Dutch contributions to UN led and/or mandated Peacekeeping Operations (1947-present)' (versie 2008), <http://netherlandsmission.org/article.asp?articleref=AR00000201EN> (6 april 2013).

⁵ D.A. Hellema, *Dutch Foreign Policy. The role of the Netherlands in World Politics* (Dordrecht 2009) 223.

⁶ Regering van Canada, 'Betrekkingen tussen Canada en Nederland' (versie 25 juni 2009), http://www.canadainternational.gc.ca/netherlands-pays_bas/bilateral_relations_bilaterales/index.aspx?lang=nld (6 april 2013).

Nederland inderdaad dezelfde motieven en/of belangen hadden om deel te nemen aan vredesmissies. In dit paper wordt deze vraag verder onderzocht.

In deze scriptie zal dan ook een antwoord worden gezocht op de vraag of en in hoeverre verschillende of juist overeenkomstige motieven en belangen een rol speelden in de besluitvorming van Nederland en Canada voor deelname aan VN-vredesmissies in de jaren '90 van de 20^e eeuw.

Relevantie en literatuuroverzicht

Onderzoeken naar besluitvorming ten aanzien van vredesmissies zijn verre van nieuw. Vele boekenkasten kunnen gevuld worden met literatuur aangaande het ingrijpen in interne conflicten. Deze literatuur kan grofweg ingedeeld worden in drie soorten studies. Allereerst spitst deze zich toe op het debat over de spanning tussen de soevereiniteit van een land enerzijds en het respecteren van mensenrechten anderzijds. Alex Bellamy en Paul Williams zijn slechts twee van de vele auteurs die zich bezig (hebben ge-)houden met deze heikele kwestie. Zij zullen dan ook in dit onderzoek worden aangehaald.⁷

Een tweede soort boeken aangaande vredesmissies richt zich op de verschillende stromingen binnen de internationale betrekkingen en hun denkbeelden over vredesmissies. Hieruit vloeien drie interpretaties van vredesmissies voort. Allereerst vanuit het realisme, met als belangrijke auteur de Amerikaanse professor Kenneth Dombroski.⁸ Vervolgens ook vanuit het liberalisme, met als bekende product het werk van Fernando Tesón.⁹ Tenslotte zal de kijk op de wereld vanuit het Marxisme worden toegelicht, voornamelijk vanuit het werk van Horden & Jones.¹⁰

Een laatste categorie literatuur in de boekenkast van vredesmissies vormen de zogeheten casestudies. In dit deel vallen niet alleen academische onderzoeken, ook regeringen laten met enige regelmaat onderzoek doen naar hun eigen besluitvorming aangaande de inzet van troepen. Een bekend voorbeeld hiervan is het door de Commissie-Davids opgestelde rapport dat berichtte over de besluitvorming van Nederland om deel te nemen aan de Irakoorlog.¹¹

Een scriptie met vredesmissies als onderwerp is dus verre van origineel. Wat maakt dit onderzoek dan toch relevant en anders dan andere studies? Daarvoor zijn twee redenen. Allereerst is daar het synthetiserende gehalte van de scriptie. Zij blijft niet steken in een van de

---

⁷ A.J. Bellamy, S. Griffin en P. Williams, *Understanding Peacekeeping* (Cambridge 2010).

⁸ K.R. Dombroski, *Peacekeeping in the Middle East as an International Regime* (New York 2007).

⁹ F.R. Tesón, 'The liberal case for humanitarian intervention', in: J.L. Holzgrefe en R.O. Keohane ed., *Humanitarian Intervention. Ethical, Legal and Political Dilemmas* (Cambridge 2003) 93-129.

¹⁰ S. Horden en R.W. Jones, 'Marxist theories of international relations', in: J. Baylis, S. Smith en P. Owens ed., *The Globalization of World Politics. An introduction to international relations* (New York 2008) 142-159.

¹¹ W.J.M. Davids e.a., *Rapport Commissie van onderzoek besluitvorming Irak* (Amsterdam 2010).

drie hierboven genoemde categorieën, maar is juist een alomvattend onderzoek waarin alle categorieën terugkomen. Om de hoofdvraag te beantwoorden moet niet alleen een theoretisch kader worden geschreven met daarin een uiteenzetting van het hierboven genoemde debat, maar ook een beschrijving van de verschillende perspectieven op vredesmissies. Tegelijkertijd kan de hoofdvraag niet worden beantwoord zonder twee cases tegenover elkaar af te zetten.

Een tweede belangrijk element is het vergelijkende onderzoek tussen Nederland en Canada. Zoals reeds gezegd in de inleiding worden deze twee landen vaak klakkeloos in hetzelfde rijtje geschaard, wanneer het gaat om activiteiten in de internationale politiek. Veel onderzoek is hier nog niet naar gedaan. Het is dan ook goed dat er binnenkort een boek gaat verschijnen met daarin de Canadees-Nederlandse betrekkingen als uitgangspunt. Deze scriptie sluit hierbij aan door onderzoek te verrichten naar het gedrag van beide landen in de jaren '90 ten aanzien van vredesmissies. Hoewel in eerste instantie het onderwerp 'vredesmissie' weinig origineel lijkt, poogt de opzet van dit schrijven de relevantie en de nieuwheid ervan toch te waarborgen.

Opbouw en Methode

Om een goed beeld te kunnen schetsen van de buitenlandse politiek van Nederland en Canada in de jaren '90 in het algemeen en de besluiten jegens vredesmissies in het bijzonder, is het van belang om verschillen en overeenkomsten te kunnen duiden. Hiervoor zal gestart worden met een theoretisch kader waarin de perspectieven van verschillende leerscholen in de Internationale Betrekkingen aan de orde komen. Doel van dit theoretisch kader is om verschillende motieven en oorzaken om deel te nemen aan vredesmissies te destilleren waaraan de motieven van Canada en Nederland kunnen worden gespiegeld.

Een volgende stap in het onderzoek is de omschrijving van de twee cases die centraal stonden in de besluitvorming van Nederland en Canada. Er dienen twee cases, twee conflicten waar een vredesmissie naar toe werd gestuurd, te worden gebruikt waarbij zowel Nederland als Canada een bijdrage aan heeft geleverd. Op die manier kunnen de beweegredenen van beide landen om deze bijdrage te leveren onder de loep genomen en met elkaar vergeleken worden. Vervolgens zal kort gekeken worden naar de cases. Hoe verliep het conflict, wie waren er verantwoordelijk, wat waren de oorzaken. Deze vragen zullen hun antwoord vinden in hoofdstuk 3 en 4 van deze thesis.

Goede vraag is welke twee cases hiervoor geschikt zijn en hoe deze te integreren zijn in de gestelde hoofdvraag. De boven genoemde veronderstelling stelt dat Canada en Nederland dezelfde motieven en belangen hebben bij deelname aan vredesmissies. Om deze veronderstelling te kunnen toetsen, dienen er twee cases te worden geselecteerd die grotendeels overeenkomen. Hiermee kunnen factoren van tijd (in welk decennia speelde de

vredesmissie) en plaats (op welk continent had de vredesmissie plaats) worden uitgesloten als verklarend verschil. Hierdoor komt de focus te liggen op de achterliggende redenen om deel te nemen aan een vredesmissie.

De twee vredesmissies die onderzocht zullen worden, moeten dus zo veel mogelijk op elkaar lijken. Een eerste vredesmissie waaraan beide landen een bijdrage leverden is de VN-vredesmissie in Rwanda (UNAMIR). Deze missie liep van 1993 tot 1996 en is vooral bekend vanwege de genocide die plaatsvond gedurende de aanwezigheid van de VN-vredesmacht. De hoeveelheid literatuur die hierover verschenen is, maakt deze missie geschikt voor onderzoek.

Wanneer de jaren '90 gescreend worden op vredesmissies op het Afrikaanse continent (de cases moeten immers zoveel mogelijk overeenkomstig zijn), blijkt er slechts één tweede optie te zijn: de VN-vredesmissie in Somalië (UNOSOM 1992-1995). Deze vertoont grote overeenkomsten met Rwanda. Ook deze missie vond plaats op het Afrikaanse continent, vond plaats in dezelfde jaren en de aard van het conflict kent een zelfde soort verwikkeling. Concluderend kan dus gesteld worden dat Somalië en Rwanda twee cases zijn die zullen worden onderzocht in deze studie.

Data

Er zijn verschillende manieren om standpunten van een land te onderzoeken. Zo kan gekeken worden naar notulen van de ministerraad, regeringsverklaringen en inbreng van ambassadeurs bij internationale organisaties, maar ook naar debatten van de volksvertegenwoordiging. Om een zo volledig mogelijk beeld te schetsen van de belangen en motieven zal in deze thesis gebruik worden gemaakt van tweeërlei onderzoeksmateriaal. Een eerste analyse zal plaatsvinden op basis van debatten in het parlement van beiden landen. In zowel Canada als Nederland is er in het parlement uitvoerig gediscussieerd over de beide missies. Omdat de regering in Kamerdebatten de motieven nog al eens fraaier doen voorkomen dan ze daadwerkelijk zijn, is het zaak om ook ander onderzoeksmateriaal te gebruiken. Derhalve zal ook secundaire literatuur over de vredesmissies worden geraadpleegd om de gesproken woorden in het parlement aan te toetsen. Op deze manier zal gepoogd worden een degelijke, kwalitatieve inhoudsanalyse te produceren. Hierbij ligt de nadruk op het vergelijken van verschillende bronnen en het interpreteren van deze data.

Hoofdstuk 1: Geschiedenis

*Aliena negotia (non) curare.*¹²

Zich (niet) met andermans zaken bezighouden.

Alvorens de visies van de verschillende stromingen binnen de Internationale Betrekkingen in ogenschouw te nemen, is het van belang eerst het begrip 'vredesmissie' te definiëren. Dit is nodig omdat er in de loop der decennia verschillende betekenissen aan zijn gegeven. Een lang verleden gaat vooraf aan het fenomeen vredesmissie. Massamoorden en genociden, meestal reden tot het opstarten van een vredesmissie, zijn van alle eeuwen en alle plaatsen. Zo lezen we bijvoorbeeld in de bijbel al van de slachtpartijen die het volk Israël aanricht jegens de volkeren in het 'belofde land'. Over het ingrijpen van externe machten wordt echter met geen woord gerept.

Juist dit ingrijpen van externe machten in binnenlandse aangelegenheden was ruim twintig eeuwen later op de conferenties van Westfalen een van de thema's waar het om draaide. Het was dit ingrijpen in andermans zaken dat door het principe van non-interventie werd verboden. Hoewel de term niet in de verdragsteksten voorkwam, werd soevereiniteit het heersende begrip: 'no state should interfere in the internal affairs of another sovereign state'.¹³ Met deze vredesverdragen zou het idee van de vredesmissie al dood verklaard zijn voordat deze goed en wel geboren was.

Wanneer de geschiedenis vanaf de Vrede van Westfalen onder de loep wordt genomen, kan echter geconstateerd worden dat de ondertekenaars van de Vrede de begrippen soevereiniteit en non-interventie vooral op het Europese grondgebied projecteerden. Grote delen van de wereld werden gekoloniseerd waarbij de soevereiniteit van inheemse volken non-existent werd geacht.¹⁴ Met de komst van de Verlichting in Europa werd er echter steeds meer aandacht besteed aan universele waarden. Een vervolgstap was de 'internationalisering van de grondrechten'¹⁵. Dit hield een verspreiding van deze rechten in over de wereld. Staten gebruikten deze rechten om 'legitiem' in te kunnen grijpen in andere staten. Het begrip soevereiniteit werd hierbij tendentiekus terzijde geschoven.

De argumenten die een ingrijpen rechtvaardigden waren in de 19^e eeuw voornamelijk de slavenhandel en de bescherming van minderheden in staten. Dat de Europese staten zich hierin vooral bekommerden om christelijke minderheden in oosterse landen en niet om andere gelovigen in het thuisland, laat zich raden. Het ingrijpen was niet elke keer voorzien van

---

¹² Horatius, Sermone, boek 3, vers 5.

¹³ R. Leach, *The Politics Companion* (New York 2008) 259.

¹⁴ A. Anghe, *Imperialism, sovereignty and the making of international law* (Cambridge 2004) 5.

¹⁵ R. van Vuurde, "Humanitaire interventies' tijdens de opkomst van de natiestaat 1800-1870", in: D. A. Hellema en H. Reiding ed., *Humanitaire interventie en soevereiniteit. De geschiedenis van een tegenstelling* (Amsterdam 2004) 57.

wapenen, veelal probeerden de mogendheden te interveniëren met diplomatieke middelen, vooral wanneer het ging om 'beschaafde landen'.¹⁶ Hier kan echter wel afgevraagd worden of er nog sprake is van een vredesmissie. Wanneer een staat zich buiten West-Europa bevond, werd vaker een beroep gedaan op de wapenen. In de eeuwen na 1648 was er dus reeds een verschuiving van de nadruk, weg van soevereiniteit.

Een opmerkelijk voorval in de ontwikkeling van het begrip vredesmissie, hoewel gering, vond plaats in 1913. In dat jaar werd Nederland gevraagd door de grote mogendheden om een 'International Commission of Control' te leiden om Albanië, dat na de Eerste Balkanoorlog onafhankelijk was geworden, te beveiligen totdat er een eigen bestuur met eigen instituties was opgezet.¹⁷ Hoewel de vraag opgeworpen kan worden in hoeverre de rol van de mogendheden in Albanië rechtmatig was, kwam het verzoek desalniettemin vanuit Albanië zelf en is daarmee dus een eerste voorbeeld van een vredesmissie waarbij het land zelf om interventie vraagt. Decennia later zou met de oprichting van de VN dit verzoek vanuit een land zelf een belangrijk punt blijken.

Volkenbond

Een volgende stap op weg naar de vredesmissies zoals zij thans bekend zijn, was de oprichting van de Volkerenbond in 1919. Het paradepaardje van de Amerikaanse president Woodrow Wilson proclameerde wereldvrede na te streven waarbij een ingrijpen was toegestaan wanneer enkele belangrijke bepalingen van het oprichtingsverdrag werden geschonden door een land.¹⁸ Een militair ingrijpen was echter wel een optie die indien mogelijk vermeden diende te worden. Het nieuwe aan de oprichting van de Volkenbond was vooral dat er een officieel erkend overlegorgaan ontstond dat toestemming moest geven voor het starten van een interventie. Dit overlegorgaan verving het 'Concert van staten' dat Europa tot eind 19^e eeuw had gedomineerd.

De gevolgen voor de staten van lagere 'rangorde' dan de leidende mogendheden waren op papier aanzienlijk, maar vielen in de praktijk mee. De Volkenbond propageerde soevereiniteit voor alle naties, maar onder het excuus dat gebieden nog niet klaar zouden zijn voor zelfbestuur wisten de westerse mogendheden door middel van mandaatgebieden de voormalige Duitse koloniën en delen van het Ottomaanse rijk in bezit te houden. 'Deze gebieden zouden binnen afzienbare tijd onafhankelijk moeten worden'¹⁹, maar gedurende het hele bestaan van de Volkenbond zouden deze mandaatgebieden nooit soeverein worden.

---

¹⁶ R. van Vuurde, *Humanitaire interventies*, 68.

¹⁷ T.A. Goslinga, *The Dutch in Albania* (Rome 1972) 38.

¹⁸ Volkenbondbeginselen, onder meer te vinden in de Nederlandse 'Staatsbegroting voor het dienstjaar 1919, 2, III', blz. 15-16.

¹⁹ A. van Ginneken, 'Staatsraison en Volkenbond. Het interbellum', in: D. Hellema en H. Reiding ed., *Humanitaire interventie en soevereiniteit. De geschiedenis van een tegenstelling* (Amsterdam 2004) 94.

Dat de Volkenbond een fiasco werd en ondanks de grote ambities (wereldvrede) de Tweede Wereldoorlog niet kon voorkomen, moge duidelijk zijn. Het grote leed en de vele doden die de periode 1939-1945 veroorzaakte was een grote schok voor de mensheid en met name de Holocaust leidde bij velen tot de overtuiging dat zulke mensenrechtenschendingen in de toekomst voorkomen diende te worden. Een nieuwe internationale organisatie met meer macht en invloed dan de Volkenbond moest hierop toezien en op 26 augustus 1945 ondertekenden tientallen staten het Handvest van de Verenigde Naties.

Het opvallende aan deze verdragstekst is dat zowel soevereiniteit als interventie als belangrijke waarden worden vermeld. Zo schrijft artikel 2.1 dat 'the Organization is based on the principle of the sovereign equality of all its Members'²⁰. Hoofdstuk 1 daarentegen sluit de mogelijkheid van een interventie echter niet uit wanneer de wereldvrede wordt bedreigd: '... to take effective collective measures for the prevention and removal of threats to the peace, and for the suppression of acts of aggression or other breaches of the peace...'.²¹

Bij dit alles moet vermeld worden dat bovengenoemde voorbeelden, op Albanië na, slechts voorbeelden zijn van 'peace-enforcement', en niet van 'peacekeeping' zoals deze na de Tweede Wereldoorlog is vormgegeven door de Verenigde Naties. De westerse interventies in andere landen werden immers gedaan zonder toestemming van de betreffende staat. Het ontbreken van deze toestemming is ook terug te vinden in de definitie van humanitaire interventie, zoals de Australische professor Holzgreffe haar definieert::

The threat or the use of force across state borders by a state (or group of states) aimed at preventing or ending widespread and grave violations of the fundamental human rights of individuals other than its own citizens, without the permission of the state within whose territory force is applied.²²

Afgezien van de voor- en tegenargumenten die bij deze definitie opgeworpen kunnen worden, is in de context van deze historische beschrijving vooral de laatste zin van belang. De 'toestemming van de staat waarin het geweld plaatsvindt' is veelal het onderscheid dat deskundigen maken tussen 'peace-enforcement' en 'peacekeeping'. Een 'peacekeeping'-missie gaat pas van start wanneer die toestemming er is. 'Peace-enforcement'-missies vangen aan, ook al heeft het desbetreffende land geen toestemming gegeven.

Dit verschil wordt uitgedrukt in het VN-Handvest in hoofdstuk 6 en 7. Hoofdstuk 7 geeft in lid 39 aan dat de Veiligheidsraad 'shall determine the existence of any threat to the peace,

---

²⁰ Handvest van de Verenigde Naties, Artikel 2.1.

²¹ Handvest van de Verenigde Naties, Artikel 1.1.

²² J.L. Holzgreffe, 'The humanitarian intervention debate', in: L. Holzgreffe en R.O. Keohane eds., *Humanitarian Intervention. Ethical, Legal and Political Dilemmas* (Cambridge 2003) 18.

breach of the peace, or act of aggression and shall make recommendations, or decide what measures shall be taken'.²³ Cruciaal bij heel hoofdstuk 7 is dat zulke maatregelen worden genomen 'tegen de zin van de staten in kwestie'.²⁴ Hierin ligt de basis van 'peace-enforcement', of vredebewerking.

De basis van 'peacekeeping', of vredeshandhaving, ligt ietwat ingewikkelder. Hiervoor moet tussen de regels van verschillende hoofdstukken uit het Handvest worden gelezen. Op die manier ontstaat er toch een kader waarbinnen 'peacekeeping' plaats kan vinden. Zo dicht hoofdstuk 6 aan de Verenigde Naties een bemiddelende rol toe tussen twee partijen die in conflict zijn, waarbij de Veiligheidsraad 'makes recommendations to the parties with a view to a pacific settlement of the dispute'²⁵. Hierbij gaat het puur om het observeren van een eerder uitonderhandeld staakt-het-vuren of vredesverdrag. Vaak wordt zo'n observatiemissie uitgebreid en verwordt de vredesmacht een 'buffermacht, die zich opstelt tussen de partijen nadat deze de wapens hebben neergelegd'.²⁶ Zo'n missie wordt dan een 6,5-missie genoemd, omdat het meer is dan in hoofdstuk 6 staat vermeld, maar minder dan het peace-enforcement van hoofdstuk 7. Zo'n 6,5-missie kan echter nog uitgebreid worden wanneer er eigenlijk helemaal geen sprake is van vrede en de gevechten tussen de strijdende partijen gewoon doorgaan. De observatiemissie wordt dan uitgebreid met de mogelijkheid de strijdende partijen uit elkaar te houden. Dit wordt ook wel een 6¾-missie genoemd: het is meer dan een 6,5 missie, maar minder dan hoofdstuk 7; er is immers nog steeds toestemming van het betreffende land. Hierboven staat reeds vermeld dat hoofdstuk 7 weer een stap verder gaat door te stellen dat de Veiligheidsraad bij een 'dreigend gevaar' of een 'daad van agressie' maatregelen zal overwegen om 'de internationale vrede en veiligheid' te herstellen.²⁷

Verenigde Naties

De Verenigde Naties bleken vele malen effectiever dan hun voorloper de Volkenbond. De VN-missies (zowel peacekeeping als peace-enforcement) draaiden vooral om conflicten in voormalig koloniën. Voorbeelden hiervan zijn de VN-missies in Congo (1960) en de Dominicaanse Republiek (1965).

De mondiale situatie gedurende de eerste decennia van het bestaan van de VN bemoeilijkte de implementatie van vredesmissies. De Koude Oorlog zorgde voor een wereld die verdeeld was in twee kampen, die beide vertegenwoordigd waren in de Veiligheidsraad, het

---

²³ Handvest van de Verenigde Naties, Hoofdstuk 7, Artikel 39.

²⁴ W. van Genugten, F. Grünfeld en D. Leurdijk, 'Internationale rechtshandhaving', in: N. Horbach, R. Lefeber en O. Ribbelink ed., *Handboek Internationaal Recht* (Den Haag 2007) 385-436, 386.

²⁵ Handvest van de Verenigde Naties, Artikel 38.

²⁶ C. Klep, *Somalië, Rwanda, Srebrenica. De nasleep van drie ontspoorde vredesmissies* (Amsterdam 2008) 22.

²⁷ Handvest van de Verenigde Naties, Artikel 39.

orgaan van de VN dat beslist over de inzet van vredesmissies. De SU en de Verenigde Staten zorgden met hun vetorecht dat de VN regelmatig geen vredestroepen kon inzetten. Gedurende de dertien vredesmissies die wel plaatsvonden, waren de bezigheden vooral gebaseerd op drie principes: 'the consent of the parties, impartiality of the peacekeepers, and non-use of force in most circumstances'.²⁸ Juist de mogelijke partijdigheid van de 'peacekeepers' waren voor de VS en Rusland vaak reden om de inzet van vredestroepen te boycotten, bang dat de ander middels een vredesmissie zijn ideologie zou implementeren in het land van conflict.

Het einde van de Koude Oorlog veroorzaakte een sterke toename van het aantal vredesmissies. In de jaren na de val van de Sovjet-Unie werden er meer missies gestart door de VN dan in de 40 jaar ervoor. Het einde van de Koude oorlog zorgde er voor dat niet iedere conflicthaard een potentieel conflict tussen Rusland en de VS was, hetgeen resulteerde in minder veto's in de Veiligheidsraad.²⁹ De toename van het aantal vredesmissies leidde in 1994 zelfs tot het opstarten van een aparte tak binnen de VN die zich hier mee bezig moest gaan houden, het Department of Peace Keeping Operations (DPKO), geleid door de latere secretaris-generaal van de VN, Kofi Annan.³⁰

Zoals zich liet zien na de rampzalige gebeurtenissen in Rwanda, 1994 leverde het debat soevereiniteit-humanitaire interventie ook veel problemen op. Het falen van de internationale gemeenschap was voor de Canadese regering reden om in 2000 een groep geleerden bij elkaar te brengen die moesten nadenken over een update van het hele idee van vredesmissies.³¹ Het was deze groep denkers die uiteindelijk het begrip 'Responsibility to Protect' (R2P) introduceerde. Deze term, verschuift het debat soevereiniteit-humanitaire interventie van een nadruk op het bezitten van soevereiniteit (iets waar een land recht op heeft) naar een nadruk op de gevolgen en verplichtingen ervan (iets waar een land aan moet voldoen, plichten).³² Iedere staat moet zijn burgers beschermen tegen mensenrechtenschendingen. Het R2P-beginsel werd uiteindelijk in 2005 door middel van een resolutie aangenomen door de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties, zij het in verwaterde vorm.

Een terugblik op deze beknopte geschiedenis van vredesmissies laat zien dat de nadruk binnen het debat soevereiniteit-mensenrechten steeds is verschoven. Waar deze in de periode rond de Vrede van Westfalen lag op soevereiniteit, verschoof deze nadruk in de eeuwen daarna tussen het nastreven van mensenrechten enerzijds en soevereiniteit anderzijds. Hierbij is sprake van humanisering van het Westfaalse stelsel: deze is zich steeds meer gaan richten op

---

²⁸ A. Roberts, *The Crisis in Peacekeeping* (Oslo 1994) 8.

²⁹ A. Roberts en B. Kingsbury ed., *United Nations, Divided World, The UN's Roles in International Relations* (Oxford 1992) 11.

³⁰ K. Annan en N. Mousavizadeh, *Interventies. Een leven met oorlog en vrede* (Amsterdam 2012) 51-59.

³¹ Ibidem, 147-8.

³² G. Evans, *The Responsibility to Protect. Ending Mass Atrocity Crimes Once and For All* (Washington 2008) 39-40.

mensenrechten. Daarbij werd echter wel duidelijk dat wanneer de mensenrechten het bovenliggende streven was, er bij de grote mogendheden toch ook weer grote terughoudendheid was in een heleboel situaties.

Nu duidelijk is wat voor traject de vredesmissie in de loop der eeuwen heeft gevolgd, is het de volgende stap in dit paper om te kijken naar de visie van de verschillende stromingen binnen de Internationale Betrekkingen op het vredesmissie, opdat hieruit verschillende motivaties gedestilleerd kunnen worden.

Hoofdstuk 2 – Stromingen in de Internationale Betrekkingen

Some governments regard the use of force itself as the greatest evil. Others define "good" as the pursuit of human rights and will opt to employ force when human rights are violated.³³

Een volgende stap in deze thesis is het behandelen van de verschillende visies binnen de Internationale Betrekkingen op vredesmissies. Dit is nodig omdat uit deze verschillende visies de diverse motieven voor of tegen vredesmissies kunnen worden beoordeeld. Hiertoe zullen hieronder de stromingen realisme, liberalisme en marxisme worden geanalyseerd op hun algehele denkkaders, maar ook op hun visie jegens vredesmissies.

Realisme

Het realisme vindt zijn oorsprong onder meer in het schrijven van de Griekse schrijver Thucydides, de Italiaanse filosoof Nicolo Machiavelli en de Engelse filosoof Thomas Hobbes. Hoewel deze in verschillende tijden en onder diverse omstandigheden hun theorieën uiteenzetten, komen hun denkbeelden op hetzelfde neer: al het handelen van staten kan verklaard worden vanuit machtspolitieke overwegingen.³⁴ Denkers van deze stroming zullen het al dan niet deelnemen van staten aan vredesmissies verklaren vanuit dit streven naar macht. Er zijn denkers binnen de school van het realisme die stellen dat staten niet snel mee zullen doen aan vredesmissies, 'because it does not serve the national interest'.³⁵ De macht van de staat zal niet toenemen bij deelname, zo zullen leiders beredeneren wanneer zij niet deelnemen aan een missie.

Er is echter nog een tweede argument dat door realistische denkers wordt aangedragen om te verklaren waarom staten niet deel te nemen aan een vredesmissie: 'citizens are the exclusive responsibility of their state, and their state is entirely their own business'.³⁶ Iedere staat is verantwoordelijk voor zijn eigen inwoners en niet voor die van een ander. Een vredesmissie gaat in tegen dit principe en zal derhalve niet snel worden gesteund door een staat, aldus de denkers van het realisme. Een laatste machtsrealistisch argument tegen de deelname van een staat aan vredesmissies is dat het simpelweg niet werkt. Een 'balance of power' is het beste middel om vrede op de wereld te consolideren en niet 'peacekeeping' of 'peace-

---

³³ R. Dallaire, *Shake Hands with the Devil. The Failure of Humanity in Rwanda* (Londen 2004).

³⁴ R. Green en J. Elffers, *The 48 Laws of Power* (Londen 2000) 98.

³⁵ A.J. Bellamy en N.J. Wheeler, 'Humanitarian intervention in world politics', in: J. Baylis, S. Smith en P. Owens ed., *The Globalization of World Politics. An introduction to international relations* (New York 2008) 522-539, 527.

³⁶ B. Parekh, 'Rethinking Humanitarian Intervention', *International Political Science Review* 18 (1997) 49-70, 56.

enforcement'. Een eventuele vredesmissie kan ervoor zorgen dat deze machtsbalans wordt veranderd.³⁷ Realisten die voorstander zijn van een interventie zullen er daarentegen juist op wijzen dat de machtsbalans door een vredesmissie ook kan worden hersteld.

Vanuit de machtspolitieke overwegingen van het realisme kan het echter ook in het voordeel zijn van een staat om deel te nemen aan vredesmissies. Kenneth Dombroski legt het als volgt uit: 'states will be amenable to peaceful solutions if they can be shown that peace works better to further their interests than does violence'.³⁸ Een leider zal volgens het realisme dus de afweging moeten maken of een conflict in de wereld een bedreiging is voor de macht van zijn land. In dat geval is men meer geneigd te participeren in 'peaceful solutions', zoals vredesmissies.

De theorie van het realisme heeft de staat als belangrijkste en centrale actor. In de loop der decennia is daar echter kritiek op gekomen en is een aangepaste kijk op de internationale betrekkingen ontwikkeld, het neorealisme. Deze heeft onder meer gevolgen voor de kijk op vredesmissies. Waar het realisme ook keek naar de 'interne karakteristieken van de afzonderlijke staten', stelt Kenneth Waltz dat het gedrag van staten juist voornamelijk bepaald wordt door de externe omstandigheden: heerst er hiërarchie in de wereld of juist anarchie?³⁹ Indien er gekeken wordt naar de motieven om al dan niet deel te nemen aan vredesmissies zal er volgens de denkers van het neorealisme dus ook gekeken moeten worden naar de rol van andere staten: zijn er dominante spelers op het internationale speelveld die andere staten kunnen 'dwingen' om bepaalde keuzes te maken?

Liberalisme

Het liberalisme vindt zijn oorsprong in denkers uit de Verlichting zoals Immanuel Kant en Jeremy Bentham. Zij zijn in tegenstelling tot het de realistische denkers, niet zo pessimistisch over het gedrag staten. De theorie stelt dat er ook (voornamelijk democratische) staten zijn die 'peace-seeking' zijn.⁴⁰ Door middel van toenemende economische interdependentie, het verspreiden van democratie en de invloed van internationale organisaties als het IMF is het mogelijk om vrede te bewerkstelligen in de wereld.⁴¹ Het liberalisme gaat dus uit van een positiever mensbeeld, en dit heeft gevolgen hoe het liberalisme denkt over vredesmissies.

Vredesmissies worden in de liberale theorie uitgelegd als een product van 'global idealism and cooperation, economic reconstruction and building of interdependence or democratic

---

³⁷ S.M.T. Islam, 'Role of United Nations Peacekeeping in international security: a critical analysis', *Asian Affairs* 26 (2004) 24-40, 29.

³⁸ K.R. Dombroski, *Peacekeeping in the Middle East*, 11.

³⁹ K.N. Waltz, *Theory of International Politics* (New York 1979) 93.

⁴⁰ S.Hoffmann, *Janus and Minerva: Essays on the Theory and Practice of International Politics* (Boulder 1987) 396.

⁴¹ S.M. Walt, 'International Relations: One World, Many Theories', *Foreign Policy* 110 (1998) 29-46, 32.

enforcement'.⁴² Het is volgens het liberalisme dan ook vooral een middel om de westerse ideeën verder te verspreiden en democratie te vestigen. De Spaanse professor Fernando Tesón voegt hier nog aan toe dat het de belangrijkste taak van een staat is om mensenrechten te beschermen. Volgens Tesón bestaat daarin geen verschil of dat binnen het eigen grondgebied gebeurt of daarbuiten.⁴³ Wanneer er mensenrechten worden geschonden, is het taak van staten in de internationale gemeenschap om hier wat aan te doen. Belangrijk voor de liberale denkers is dat de staten zich hiertoe hebben geconformeerd middels het Handvest van de VN. Tenslotte vloeit er vanuit het positieve mensbeeld van het liberalisme nog een ander argument voort om deel te nemen aan vredesmissies, en dat is mededogen. Geconfronteerd met het lijden in crisisgebieden zal een land vanuit mededogen ingrijpen om dit lijden te beëindigen.⁴⁴

Toch zijn er ook denkers binnen de school van het liberalisme die tegen deelname aan vredesmissies zijn. Een bekend argument tegen deelname komt uit het werk van de Britse filosoof John Stuart Mill, die simpelweg stelt dat het brengen van vrede door een interventie niet werkt: 'The reason is, that there can seldom be anything approaching to assurance that intervention, even if succesfull, would be for the good of the people themselves'.⁴⁵ Normen, waarden en mensenrechten moeten van binnenuit komen, niet van buitenaf.

Ook op het liberalisme is in de loop der decennia kritiek gekomen. Een aangepaste stroming, bekend geworden onder de naam neoliberalisme, verschilt slechts op een enkel punt van het klassieke liberalisme. Het neoliberalisme gelooft, in tegenstelling tot het realisme, in de kracht van instituties en organisaties. Maar in tegenstelling tot het klassiek liberalisme, gaat het neoliberalisme niet uit van het goede van staten, maar juist uit van het slechte: instituties en organisaties zijn nodig om in een wereld van staten die streven naar macht, samenwerking en multilateralisme te promoten.⁴⁶ Het neoliberalisme verklaart deelname aan vredesmissies derhalve vooral vanuit een eigenbelang van staten, zij het gefaciliteerd door organisaties en instituties.

Marxisme

Een laatste stroming die hier behandeld dient te worden is die van het marxisme. Grondlegger Karl Marx stelt dat 'the mode of production of material life conditions the general process of

---

⁴² J.M. Hazen, 'Can peacekeepers be peacebuilders?', in: *International Peacekeeping* 14,3 (2007) 323-338, 325.

⁴³ F.R. Tesón, 'The liberal case for humanitarian intervention', 93.

⁴⁴ D. Chandler, 'The Responsibility to Protect? Imposing the 'liberal peace'', in: *International Peacekeeping* 11, 1 (2004) 59-81, 61.

⁴⁵ J.S. Mill, *A Few Words on Non-Intervention*, Gertrude Himmelfarb ed. (Yale 2007) 157-172, 169.

⁴⁶ S.L. Lamy, 'Contemporary mainstream approaches: neo-realism and neo-liberalisme', in: J. Baylis, S. Smith en P. Owens ed., *The Globalization of World Politics. An Introduction to international relations* (New York 2008) 124-141, 133.

social, political and intellectual life'.⁴⁷ Het belangrijke verschil met de eerder behandelde stromingen is de focus op de economie. Zoals Marx aangeeft is het de 'production of material life' die het politieke leven bepaalt. In de wereld is er sprake van een strijd tussen rijke staten enerzijds en arme staten anderzijds, waarbij de rijkere landen de armere uitbuiten. Marx geeft aan dat zulke strijd tussen verschillende klassen de geschiedenis vanaf haar prilste begin voortdrijft en dit zal blijven doen.⁴⁸ Een vredesmissie zal door marxistische denkers derhalve worden beschouwd als een vorm van 'westernization' waarbij het rijke Westen het arme zuidelijke halfrond binnendringt. Een vredesmissie is volgens het marxisme dan ook een vorm van imperialisme.⁴⁹

Een kleine stroming binnen de Internationale Betrekkingen die vergelijkbare argumenten heeft als het Marxisme, is de 'International Society School' (ISS). De denkers van deze stroming pleiten voor non-interventie als belangrijkste concept binnen de internationale betrekkingen. Deze 'state moralists' beschouwen Interventies derhalve als 'rarely justified'.⁵⁰ Slechts in het geval van zelfverdediging is een interventie gerechtvaardigd. Leaders van staten zullen volgens de ISS nooit instemmen met een humanitaire interventie.

Uit deze korte theoretische beschouwing volgt dat er in het hierop volgend analytisch gedeelte gelet moet worden op verschillende argumenten en motieven van Canada en Nederland om al dan niet deel te nemen aan vredesmissies. Zijn het vooral morele argumenten die de revue passeren, dan blijkt vooral de theorie van het liberalisme van toepassing om het gedrag van staten te verklaren. Wanneer er echter voornamelijk strategische argumenten en motieven op tafel komen, heeft het realisme een degelijke theorie om dit te verklaren. Ook de theorie van het marxisme kan terugkomen in de besluitvorming en argumentatie van Canada en Nederland: in dat geval zullen voornamelijk argumenten van economische aard te horen zijn. Wanneer de Canadese of Nederlandse regering pleit voor algehele non-interventie, is men beland in het vaarwater van de International Society School.

---

⁴⁷ K. Marx, *Preface to A Contribution to the Critique of Political Economy*, Lawrence Simon ed. (Indianapolis 1994) 211.

⁴⁸ K. Marx en F. Engels, *Het Communistisch Manifest*, Levie van der Meer ed. (Amsterdam 2007) 42.

⁴⁹ A. Leftwich, *States of Development. On the Primacy of Politics in Development* (Cambridge 2000) 35.

⁵⁰ J.S. Nye, *Understanding international conflicts. An introduction to theory and history* (New York 2000) 151.

Hoofdstuk 5 – Conflict in Somalië

De militairen zaten daar onder het mom van vredeshandhaving, maar er viel geen vrede te bewaren en ze raakten steeds verder verwickeld in een ingewikkelde, continu veranderende burgeroorlog.⁵¹

Somalië

Na een Britse en Italiaanse overheersing verkreeg het Noord-Oostelijk-Afrikaanse land Somalië in 1960 zijn onafhankelijkheid. Tevens werd het lid van de Verenigde Naties. Stabiel was het nieuwe land niet, want reeds in 1968 vond er een eerste coup plaats. Legeraanvoerder Mohammed Siad Barre kwam aan de macht en vestigde een socialistische staat waarin hij de islam probeerde te integreren. Het gerechtshof, het parlement en de grondwet werden ontbonden waarna er een dictatuur ontstond.⁵²

Hoewel Barre in eerste instantie nog veel vertrouwen genoot onder de Somalische bevolking, nam vanaf de jaren '80 de ontevredenheid onder de bevolking toe. Steeds meer groepen en clans kwamen in opstand tegen het regime en pakten de wapens op. Hierbij werden de opstandelingen gesteund door buurland Ethiopië.⁵³ Nadat Barre was afgezet volgde er een burgeroorlog waarbij de verschillende facties die eerst gezamenlijk tegen Barre vochten nu ieder voor zich het ontstane machtsvacuüm probeerden te vullen. Uiteindelijk bleven er twee grote strijdende partijen over: aan de ene kant een groep geformeerd rondom de interim-president en Barre-aanhanger Ali Mahdi Mohamed, aan de andere kant een groep opstandelingen die de grootste oppositiepartij steunde onder leiding van Mohamed Farah Aidid.

Deze strijd veroorzaakte een dramatische humanitaire situatie voor de Somalische bevolking. Duizenden mensen werden gedood en verkracht en elke dag stierven er 200 kinderen door ondervoeding.⁵⁴ Voor de VN-Veiligheidsraad was dit reden om middels resolutie 751 een vredesmacht naar het land te sturen onder de naam UNOSOM I (United Nations Operation in Somalia I). Taak van deze vredesmacht, van april 1992 tot maart 1993 in Somalië actief, was 'to monitor the ceasefire in Mogadishu and escort deliveries of humanitarian supplies to distribution centres in the city'.⁵⁵ UNOSOM had dus duidelijk een 'peacekeeping' karakter. Het controle houden op het staakt-het-vuren had echter weinig succes, het vechten ging gewoon door. Dit resulteerde in een nieuwe missie die het mandaat kreeg om konvoien met

---

⁵¹ K. Annan en N. Mousavizadeh. *Interventies*, 49.

⁵² P.J. de la Fosse Wiles, *The New Communist Third World, an essay in political economy* (Londen 1982) 279.

⁵³ N.J. Fitzgerald, *Somalia: issues, history and bibliography* (New York 2002) 25.

⁵⁴ Redactie buitenland, 'Verontrustend rapport Amnesty over Somalië', *Reformatisch Dagblad*, 4 augustus 1992, 7.

⁵⁵ Department of Peacekeeping Operations, 'United Nations in Somalia I' (versie 2003), <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/unosomi.htm> (25 mei 2013).

hulpgoederen met 'all necessary means' te beschermen, de UNITAF-missie (United Task Force).⁵⁶ Het bijzondere van deze missie was dat het onder mandaat van hoofdstuk VII van het VN-Handvest een peace-enforcement missie betrof, volgens het Handvest uitsluitend te gebruiken wanneer de internationale vrede wordt bedreigd, maar tegelijkertijd tevens het doel had om de humanitaire situatie te verbeteren.⁵⁷

Deze UNITAF-missie werd een groter succes, waarschijnlijk omdat de Verenigde Staten deze missie leidden en er daardoor meer manschappen beschikbaar waren. Naar schatting werden er maar liefst 100.000 mensen van de dood gered.⁵⁸ Gezien het feit dat het een overgangsmissie betrof, werd het bevel op 4 mei 1993 overgedragen aan de VN die de UNOSOM II missie startte om het werk in Somalië voort te zetten. Ook deze UNOSOM II-missie was een peace-enforcement missie onder mandaat van hoofdstuk VII van het Handvest. Grote verschil met de UNITAF-missie was de reikwijdte van het mandaat ervan. Omdat UNITAF er niet in was geslaagd een veilig Somalië te creëren, werd het UNOSOM II toegestaan 'to control heavy weaponry, disarm and canton militias, and provide security at key installations'.⁵⁹ Met dit alles was UNOSOM II veel meer dan haar voorgangers gericht op het bevorderen van een politieke oplossing. De missie werd echter een grote mislukking.

Op 5 juni 1993 werd een Pakistaans peloton uit de VN-missie door de troepen van Aidid beschoten terwijl ze een gebouw onderzochten op wapens. 22 soldaten kwamen om.⁶⁰ Een tweede incident vond plaats op 25 september 1993 waarbij een Amerikaanse helikopter werd neergehaald door gewapende Somaliërs.⁶¹ Schrijnend zijn de beelden waarin een dode Amerikaanse soldaat door de straten van Mogadishu wordt gesleept. De beelden gingen de hele wereld over en droegen, naast de onveilige situatie en de hoeveelheid doden die nu onder de blauwhelmen waren gevallen, 'ontegenzeggelijk bij aan het beëindigen van de Amerikaanse deelname aan UNOSOM II'.⁶² Op 3 maart 1994 trokken de Amerikanen zich dan ook compleet terug te uit de VN-missie. Gevolg hiervan was dat de vredesmissie haar beste manschappen verloor, de rest van de landen ook haar troepen terugtrok en er een einde kwam aan de missie.⁶³ Het oordeel van Kofi Annan, op dat moment directeur van het *Department of Peacekeeping*

---

⁵⁶ United Nations Department of Public Information, 'United Nations Operation in Somalia I' (versie zij), <http://www.un.org/Depts/DPKO/Missions/unosomi.htm> (25 mei 2013).

⁵⁷ A.K. Talentino, *Military Intervention*, 111.

⁵⁸ W.S. Clarke en J. Herbst, 'Somalia and the Future of Humanitarian Intervention', *Foreign Affairs* 75,2 (1996) 70-85, 70.

⁵⁹ A.K. Talentino, *Military Intervention*, 118.

⁶⁰ B. Coster, 'Vergeldingsacties VN tegen Aidids troepen', *Reformatorisch Dagblad*, 7 juni 1993,1.

⁶¹ K. Annan en N. Mousavizadeh. *Interventies*, 49.

⁶² Rob de Wijk, *Vechten met één hand op de rug: vredesondersteuning in escalerende conflicten* (Den Haag 1998) 38

⁶³ L.H.Brune, *The United States and Post-Cold War interventions: Bush and Clinton in Somalia, Haiti, Bosnia, 1992-1998* (Washington 1998) 33.

Operations, is treffend: 'de internationale gemeenschap laat Somalië in de steek, hetgeen tot heel nieuwe vormen van chaos onder de burgers en menselijk lijden heeft geleid'.⁶⁴

Zowel aan UNOSOM I als aan UNITAF leverde Canada gevechtstroepen⁶⁵. Nederland daarentegen stuurde geen militairen, maar gaf wel vanaf de start van UNOSOM I aan haar noodhulpgelden voor Somalië binnen VN-verband in te gaan zetten.⁶⁶ UNOSOM II werd door Nederland gesteund met het sturen van vijf ontwikkelingsdeskundigen en vier politiefunctionarissen naar Somalië.⁶⁷

Canada

De eerste keer dat de noodsituatie in Somalië in het Canadese parlement ter sprake kwam, was op 10 september 1992. Tijdens de *Government Orders* sprak Barbara McDougall, Staatssecretaris van Buitenlandse Zaken (Conservatives), haar trots uit over de prestaties van de Canadese militairen wereldwijd. In deze speech onderstreepte ze het internationale karakter dat Canada had en zei ze dat dit karakter bleek uit het pleiten voor 'tolerance, respect for diversity and human rights, progress, prosperity and above all peace and stability'.⁶⁸ Tevens meldde ze dat Canada zich nooit liet terugschrikken door lijden of tegenslag. Hieruit spreekt duidelijk het streven naar vrede door Canada in het algemeen.

Toen Canada begin december werd gevraagd om medewerking te verlenen aan de UNITAF-missie, reageerde Premier Mulroney (Progressive-Conservatives) tijdens de *Oral Question Period* op vragen uit het parlement. Uit zijn reactie bleek dat de secretaris-generaal van de VN in principe zijn steun had, maar dat de beslissing van de regering afhing van 'a consult with our friends and allies'.⁶⁹ Met de 'friends' doelde hij waarschijnlijk op de Verenigde Staten. Hieruit blijkt een zekere mate van afwachtendheid. In de rest van dit vragenuurtje benadrukte Mulroney echter hoeveel vertrouwen hij had in de VN als leider en beschermer van 'peacekeepers'.

Ook de eerder aangehaalde Barbara McDougall stak de loftrompet over de VN en VN-vredesmissies. Tegelijkertijd was ze realistisch en stelde dat het niet stopte bij een vredesmissie: 'there will be a need for other things afterward besides peacekeeping forces. We will be working

---

⁶⁴ K. Annan en N. Mousavizadeh. *Interventies*, 68.

⁶⁵ C. Klep, *Somalië, Rwanda, Srebrenica. De nasleep van drie ontspoorde vredesmissies* (Amsterdam 2008) 29.

⁶⁶ Tweede Kamer der Staten-Generaal, Brief van de minister voor Ontwikkelingssamenwerking, 17 september 1992, blz. 5.

⁶⁷ Tweede Kamer der Staten-Generaal, Brief van de minister van Buitenlandse Zaken, 3 februari 1994, blz. 4.

⁶⁸ Parliament of Canada, *Government Orders*, 10 september 1992, blz. 13006.

⁶⁹ Parliament of Canada, *Oral Question Period*, 1 december 1992, blz. 14357.

on some ideas and some proposals for what comes afterwards'.⁷⁰ Hieruit blijkt dat het Canada om meer te doen was dan het brengen van vrede. Het ging het land ook om de stabiliteit en economische ontwikkeling op de lange termijn.

Het wordt pas echt duidelijk hoe de Canadese regering dacht over de vredesmissie in Somalië in een speciaal debat over de kwestie op 7 december 1992. In een lang betoog benadrukte McDougall keer op keer hoe ernstig de situatie in Somalië was en dat Canada wilde helpen een einde te maken aan de tragedie: 'we must act now to stop the killing and destruction. We must feed the hungry. We must heal the injured'.⁷¹ Dat men hierbij niet wachtte op initiatieven vanuit de VN blijkt uit het feit dat McDougall meldde gebeld te hebben met VS-president Bush en VK-premier Major om hun steun te winnen voor hulp aan Somalië.⁷² Tegelijkertijd verwees ze telkenmale weer naar het VN-Handvest waar het mandaat op gebaseerd moest zijn. Dit betekent dat Canada pas actie wilde ondernemen in Somalië wanneer er een duidelijk mandaat van de Veiligheidsraad zou liggen. De VN speelde dus een grote rol in de Canadese besluitvorming. De hoofdreden voor deelname van Canada aan de UNITAF-missie kwam halverwege het debat naar voren. Wederom was McDougall aan het woord:

We agreed to participate in the enforcement mission because we concluded that only such a mission as this can effectively put an end to the rule of warlords. Only such a mission can restore sufficient order that the hungry can be fed, the sick can have medicine and the injured can have treatment.⁷³

Hieruit lijkt te volgen dat in de Canadese besluitvorming vooral de humanitaire situatie van belang was. Tussen de regels door lijkt echter ook het strategisch belang voor Canada zelf een belangrijke rol te hebben gespeeld bij het besluit. Zo zei McDougall dat ondanks de financiële en personele gevolgen 'it was important for Canada to support this UN mission'.⁷⁴ Hoewel ze helaas niet verder uitlegde wat de deelname aan de missie voor Canada zo belangrijk maakte, kan hieruit wel worden afgeleid dat er schijnbaar meer speelde dan alleen het verhelpen van het leed in Somalië. Dit kwam echter niet naar voren in de rest van het debat.

Niet alleen McDougall stelde dat er moest worden ingegrepen in Somalië om humanitaire redenen. Ook minister van Defensie, Mary Collins (Progressive-Conservatives), en staatssecretaris van externe relaties, Suzanne Duplessis (Progressive-Conservatives), benoemden enkele malen de vreselijke situatie in het Afrikaanse land. Toch benadrukte Mary

---

⁷⁰ Parliament of Canada, Oral Question Period, 7 december 1992, blz. 14728.

⁷¹ Parliament of Canada, Special Debate, 7 december 1992, blz. 14771.

⁷² Ibidem, blz. 14772.

⁷³ Ibidem, blz. 14773.

⁷⁴ Ibidem, blz. 14773.

Collins in haar betoog vooral een ander aspect: de internationale gemeenschap. Keer op keer wees Collins op de taak van Canada in de internationale gemeenschap, het brengen van 'a message of solidarity' naar Somalië, en het vredebrengende verleden van Canada in de internationale gemeenschap.⁷⁵ De Canadese argumenten om deel te nemen aan vredesmissies in Somalië waren dus grotendeels gebouwd op het beantwoorden van een morele verplichting vanuit de internationale gemeenschap. Althans, dit is wat vooralsnog naar voren komt uit de debatten.

Echter, uit de inbreng van Collins kan ook een strategisch argument gedestilleerd worden. Zo meldde ze dat Canada wel heeft gekeken naar de risico's die een vredesmissie met zich mee zou brengen voor de militairen. De conclusie die Collins trok, was dat 'the mission will be accomplished with a minimum amount of risk'.⁷⁶ Toch geldt ook bij haar inbreng dat dit punt slechts eenmaal voorbij kwam en dat de morele argumenten overheersten.

Dat deze inschatting van risico's niet iets is dat snel werd vastgesteld, blijkt uit een vraag tijdens de *Oral Question Period* op 16 februari 1993. Kim Campbell, minister van Nationale Defensie en Veteranenzaken (Progressive-Conservatives), omschreef de procedure: na een zorgvuldige inschatting van militaire experts, 'the government then decides whether it is consistent with our foreign policy objectives to deploy troops in that particular way'.⁷⁷ De doelen van het buitenlands beleid speelden dus een belangrijke rol in het besluit om troepen te zenden naar Somalië. Ook gelet op de zorgvuldige procedure en de invloed van het advies op de besluitvorming, kan geconstateerd worden dat dit strategische advies grote waarde had voor Canada. Dit zegt wat over de plaats die strategische argumenten innamen in de besluitvorming, ondanks dat deze importantie zich in de debatten niet altijd uitte in kwantiteit. Tegelijkertijd is een nuance op z'n plaats. Zo noemde Harvie Andre (Progressive-Conservatives), de parlementaire leider van de grootste regeringspartij, het 'nonsense' dat er gelijk zou moeten worden teruggetrokken uit conflictgebieden wanneer militairen gevaar zouden lopen.⁷⁸

Met ingang van 26 april 1993 kregen de debatten over Somalië in Canada een andere wending. De Canadese troepen in het Afrikaanse land waren vanaf februari 1993 vier keer betrokken bij een gewelddadig incident. Hier sprong de pers bovenop en de vraag werd opgeworpen of de Canadese vredestroepen wel capabel genoeg waren.⁷⁹ Dit leidde onder meer tot vragen vanuit het parlement of men wel troepen moest inzetten in vredesmissies. Harvie Andre drukte deze twijfels echter de kop in:

---

⁷⁵ Parliament of Canada, Special Debate, 7 december 1992, blz. 14781-4.

⁷⁶ Ibidem, blz. 14783.

⁷⁷ Parliament of Canada, Oral Question Period, 16 februari 1993, blz. 15991.

⁷⁸ Parliament of Canada, Oral Question Period, 2 april 1993, blz. 17989.

⁷⁹ Parliament of Canada, Routine Proceedings, 26 april 1993, blz. 18457.

We could well choose to ignore this new reality or take a comfortable back seat. This has not been the choice of this government. Our vision is to enhance Canada's reputation as a nation of experienced and trusted peacekeepers and to build upon it with thoughtfulness and imagination care for the victims of conflict, and care for our soldiers.⁸⁰

De rest van de debatten spitste zich voornamelijk toe op de discussie of de Canadese krijgsmacht wel of niet in staat was in vredesmissies te participeren. Dit veranderde echter toen de UNITAF-missie werd omgezet in de UNOSOM II missie. In het debat of Canada hieraan zou deelnemen, kwamen dezelfde argumenten naar voren als hierboven. Zo benadrukten zowel Harvie Andre als Kim Campbell dat er pas meegewerkt zou worden wanneer er een officieel mandaat zou liggen vanuit de Verenigde Naties. 'Canada will consider this appeal as we always have in the past and will in the future'.⁸¹

Terugblikkend op de debatten in het Canadese parlement met betrekking tot de deelname aan de VN-missies in Somalië kan geconstateerd worden dat het hoofdzakelijk de humanitaire situatie was die de Canadese regering ertoe bewoog troepen te zenden om te participeren in een vredesmissie. Morele argumenten hadden dus de overhand in de debatten in het parlement. Op de achtergrond speelden er echter ook strategische argumenten: de Canadese militairen mochten niet te veel gevaar lopen en geheimzinnig werd gemeld dat het belangrijk was voor Canada om deel te nemen aan de vredesmissie. Wat dit belang was, wordt echter niet duidelijk. Ook de consistentie met de doelen van het buitenlands beleid werd verder niet toegelicht.

Nu zijn parlementaire debatten openbaar, ze worden vaak uitgezonden via diverse media en zijn derhalve voor de bühne. Dat hierin niet alles wordt gezegd en sommige zaken zelfs worden verhuld, blijkt uit een uitgebreide literatuurstudie. Zo stelt de eerder aangehaalde Talentino, die zijn schrijven baseert op VN-archieven en eerdere onderzoeken naar Somalië, dat het niet verwonderlijk was dat de ministers voornamelijk wezen op de humanitaire situatie en niet op de oorzaken ervan, namelijk de politieke instabiliteit van Somalië.⁸² Er was volgens hem namelijk wel consensus te handelen om de humanitaire rampspoed te beëindigen, maar niet om zich langdurig met de Somalische politiek te gaan bemoeien.⁸³ Het eenzijdig benadrukken van de humanitaire situatie was dus een strategie om de onenigheid onder beleidsmakers te verhullen.

---

⁸⁰ Parliament of Canada, Supply, 29 april 1993, blz. 18688.

⁸¹ Parliament of Canada, Oral Question Period, 7 mei 1993, blz. 19104.

⁸² A.K. Talentino, *Military Intervention*, 95.

⁸³ A.K. Talentino, *Military Intervention*, 95.

Dit beeld wordt versterkt wanneer gekeken wordt naar de duur van het conflict in Somalië. Hoewel de UNOSOM I missie pas in 1992 aanving, was het geweld in Somalië reeds zeven jaar bezig. Wanneer Canada zijn belangen in Somalië had willen behartigen dan was er al zeven jaar een aanleiding om dit te doen. Het feit dat er pas gehandeld werd toen er een humanitaire noodsituatie ontstond in het land, geeft aan dat er, precies zoals de ministers in de debatten verkondigden, voornamelijk gehandeld werd uit moreel en niet vanuit strategisch oogpunt: 'Rather than taking advantage of instability to establish influence, international actors tried not to get involved and virtually ignored the political crisis as such'.⁸⁴ Eerder hadden de gezamenlijke chefs van het Canadese leger Somalië nog een 'bottomless pit' genoemd, hetgeen ook weer wijst op weinig belang bij een interventie in Somalië.⁸⁵

Toch is dit beeld, dat het Westen weinig belang had om in te grijpen in Somalië, opmerkelijk. Wanneer de situatie militair-strategisch onder de loep wordt genomen, waren er genoeg redenen om Somalië als interessant te beschouwen. Het had vele bruikbare havens, invloed in Somalië betekende invloed in een groot deel van Afrika én het gaf potentiële toegang tot het Midden-Oosten.⁸⁶ Dit zijn precies de argumenten die eerder te zien waren bij het (neo-)realisme. Maar ook vanuit economisch oogpunt was er een belangrijke reden om de invloed in Somalië te vergroten, namelijk de aanwezigheid van olie in het land. Talentino stelt dan ook dat het Westen met de interventie zijn economische belangen probeerde veilig te stellen en te continueren.⁸⁷ Dit is duidelijk een argumentatie van iemand die de internationale betrekkingen bekijkt door de bril van het marxisme. Vreemd blijft echter dat hiervan in de debatten in Canada weinig van terug te vinden was. Of het moet zijn wat Barbara McDougall bedoelde met haar uitspraak: 'it was important for Canada to support this UN mission'.⁸⁸ Omdat de notulen van de ministerraad van Canada geheim zijn, is voor dit alles echter geen hard bewijs te vinden.

Een tweede belangrijke overweging rondom de Canadese motieven tot deelname aan de missies vormt de trots van Canada op haar reputatie als vredebrenger. Zo noemt J.L. Granatstein vredesmissies een 'characteristic Canadian métier'.⁸⁹ Dit wisten de Canadese ministers ook en ze waren er trots op. Dit ging zelfs zover dat het een rol speelde in de besluitvorming. Zo meldt Christ Klep, die zijn onderzoek baseerde op veel bronnenmateriaal en interviews, dat, naast de eerder behandelde morele argumenten, 'voor de regering-Mulroney en de Canadese krijgsmacht

---

⁸⁴ Ibidem, 109.

⁸⁵ J. Western, 'Sources of Humanitarian Intervention: Beliefs, Information, and Advocacy in the U.S. Decisions on Somalia and Bosnia', *International Security* 26, 4 (2002) 112-142, 113.

⁸⁶ A.K. Talentino, *Military Intervention*, 112.

⁸⁷ Ibidem, 113.

⁸⁸ Parliament of Canada, Special Debate, 7 december 1992, blz. 14773.

⁸⁹ J.L. Granatstein, 'Peacekeeping: Did Canada make a difference? And what difference did peacekeeping make to Canada?', in: J.English en N.Miller eds., *Making a difference? Canada's foreign policy in a changing world order* (Toronto 1992) 222-236, 225.

het prestige-argument niet minder belangrijk was'.⁹⁰ Klaarblijkelijk was de drang om de reputatie in stand te houden zo hoog, dat het een factor van betekenis was geworden in de besluitvorming.

Hier komt nog bij dat de Canadese militairen met teleurstelling terugblikten op de Golfoorlog van 1991. Hoewel Canada daar aan de zijde van de Amerikanen had gevochten, was de rol van Canada 'nauwelijks zichtbaar' geweest.⁹¹ Het idee leefde sterk onder de Canadese militairen dat het imago niet alleen in stand gehouden moest worden, maar, na de teleurstellingen van de Golfoorlog, zelfs opgepoetst. Deze opvattingen hadden invloed op de Canadese besluitvorming met betrekking tot de UNITAF-missie.

Zo stond van te voren vast dat Canada troepen zou gaan leveren in Somalië, naar de wens van SGVN Boutros-Ghali het liefst in UNOSOM-verband. 'De Canadese regering en de krijgsmachttop gaven echter de voorkeur aan de internationaal veel prestigieuzere UNITAF-missie.'⁹² De UNITAF-missie was prestigieuzer omdat er ook veel meer gevaar in de missie verscholen zat. Het brengen van humanitaire hulp (UNOSOM I) was volgens Christ Klep veel minder risicovol dan het beschermen van die humanitaire hulp en het zorgen voor veiligheid binnen de hulpgebieden (UNITAF). Daar komt nog bij dat de Canadese regering 'nadrukkelijk' vroeg om een 'high-profile inzetgebied' waar de Canadese militairen binnen UNITAF zouden worden ingezet.⁹³ Deze standpunten worden door een militair historicus omschreven als 'an act of hubris'.⁹⁴

Met deze informatie in het achterhoofd lijkt er bij de besluitvormende instanties (regering en legerleiding) weinig meer over te zijn van de morele aspecten van de vredesmissies. Alles leek te draaien om het herstellen en behouden van de Canadese grandeur die het land zo zorgvuldig had opgebouwd binnen VN-verband. Hoewel morele argumenten, om eerder genoemde redenen, ongetwijfeld ook een rol zullen hebben gespeeld, worden de Canadese motieven met deze informatie in een compleet ander daglicht gesteld.

Een laatste meespelende factor die niet in de parlementaire debatten is genoemd, maar met grote waarschijnlijkheid wel degelijk een bepalende rol heeft gespeeld, is de binnenlandse politieke situatie van Canada. In 1994 zouden er in Canada weer parlementsverkiezingen worden gehouden en niet uit te sluiten valt dat deze aankomende verkiezingen invloed hadden op de besluitvorming. De minister van Defensie, Kim Campbell, was namelijk aangewezen als partijleider van de *Progressive Conservative Party*, de grootste regeringspartij. Hiermee was zij

---

⁹⁰ C. Klep, *Somalië, Rwanda, Srebrenica*, 30.

⁹¹ Ibidem, 30.

⁹² Ibidem, 32.

⁹³ Ibidem, 32.

⁹⁴ D. Morton, *A military history of Canada. From Champlain to Kosovo* (Toronto 1999) 279.

een belangrijke kandidaat voor het premierschap en dit maakte haar positie kwetsbaar.⁹⁵ Wanneer de tv-uitzendingen gedomineerd worden door stervende kinderen en hongerige mensen uit Somalië, ligt het gevoelig wanneer Campbell in het parlement zou stellen dat Canada deelnam aan een missie in Somalië vanwege de Canadese belangen daar en/of de reputatie die Canada wilde opschonen. Er valt dus veel voor te zeggen dat Campbell deze zijde van het verhaal bewust verzweg om de komende verkiezingen als premierskandidaat goed te kunnen doorstaan. Dit verklaart waarom er in de debatten in het Canadese parlement zo weinig terug te vinden is van de andere dan morele argumenten.

Vraag blijft wie er gelijk heeft in deze discussie. Waren het de ministers die in de debatten vooral de morele aspecten benadrukten of is het de literatuur? In het geval van de Canadese besluitvorming rond de kwestie Somalië zijn het voornamelijk de auteurs die een 'eerlijk' beeld schetsen van de motieven en belangen. Zo baseerde Christ Klep zijn onderzoek onder meer op archiefmateriaal en vele interviews. Dit maakt zijn werk betrouwbaar. Het werk van Talentino is steekhoudend genoeg om het serieus te nemen, maar tegelijkertijd te weinig op betrouwbare bronnen gebaseerd om het als waarheid te verkondigen. Toch waren de morele argumenten ook gewoon aanwezig; dit geeft de literatuur ook aan. De ministers en staatssecretarissen gaven in hun spreken met het parlement dus een te eenzijdig beeld.

Nederland

De eerste keer dat de Nederlandse regering zich expliciet uitsprak over de situatie in Somalië was op 15 november 1991. In een mondeling overleg van de vaste Commissie voor ontwikkelingssamenwerking, werd de situatie in het Afrikaanse land door minister Pronk voor Ontwikkelingssamenwerking (PvdA) omschreven als 'tragisch' en gaf hij aan dat het 'bijna is om wanhopig van te worden'.⁹⁶ Toen in september 1992 de situatie in het land nog niet was verbeterd en Pronk vanuit de Tweede Kamer geconfronteerd werd met mondelinge vragen, stelde hij voor om de financiële bijdrage vanuit Nederland multilateraal in te zetten binnen VN-verband.

Dit VN-verband benadrukte Pronk nog eens in een brief aan de kamer van 17 september 1992. Hierin schreef hij het volgende: 'Ik ben van oordeel dat de VN-rol ook bij de totstandkoming van de nationale verzoening van essentieel belang is'.⁹⁷ Deze nadruk op de rol van de VN bleef in het spreken tussen kabinet en parlement terugkomen. Een argument om wel of niet deel te nemen aan de UNOSOM-missie volgde niet direct uit dit schrijven. Wel maakte

---

⁹⁵ C. Klep, *Somalië, Rwanda, Srebrenica*, 35.

⁹⁶ Tweede Kamer der Staten-Generaal, Verslag van een mondeling overleg, 15 november 1991, blz. 23.

⁹⁷ Tweede Kamer der Staten-Generaal, Brief van de minister voor Ontwikkelingssamenwerking, 17 september 1992, blz. 5.

Pronk melding van België dat op verzoek van de VN een bataljon beschikbaar had gesteld.⁹⁸ Hieruit kan worden afgeleid, daar Pronk niet over een Nederlandse bijdrage schreef, dat Nederland op dat moment nog geen VN-verzoek had ontvangen. Ook op het moment dat de UNITAF-missie op het punt van beginnen stond, meldde Pronk geen redenen om wel of niet deel te nemen.

In het mondeling overleg van 6 oktober 1992 werden evenzeer de importantie van de VN en de tragische situatie in Somalië benadrukt. Dit laatste werd als belangrijkste reden genoemd voor de inzet van buitenlandse veiligheidstroepen.⁹⁹ Opvallendste aan dit overleg was het opwerpen van een tweede weg naar een oplossing, naast die van de buitenlandse interventie. Pronk benadrukte dat ook van binnenuit, vanuit Somalië zelf, een beleid moest worden ontwikkeld dat ervoor moest zorgen dat de situatie op de lange termijn stabiel zou blijven. Tot vier keer toe noemde Pronk dit als belangrijke aanbeveling voor het Nederlandse en internationale beleid ten aanzien van Somalië.¹⁰⁰

In dit overleg ging Pronk ook in op de UNOSOM-missie en een eventuele Nederlandse bijdrage daaraan. Zo schreef de minister dat de VN inmiddels een verzoek tot levering van noodhulpverleners hadden neergelegd bij Nederland. De regering had dit echter afgewezen omdat 'de Nederlandse niet-gouvernementele organisaties op het terrein van ontwikkelingssamenwerking meer ontwikkelingsgericht zijn dan noodhulpgericht'.¹⁰¹ Dit is een praktisch argument om geen bijdrage te leveren aan de VN-missie. Tegelijkertijd kan betwist worden of, wanneer de nood zo hoog is als in Somalië, het echt zo belangrijk is waar de expertise ligt van de hulpverleners.

Dat de afwijzing niets van doen had met de reputatie van en het vertrouwen in de VN door Nederland blijkt uit de rest van het overleg. Pronk roemde de 'uitstekende staat van dienst' van de VN en gaf aan dat een eventueel verzoek tot levering van militairen door Nederland, niet te verwarren met het verzoek tot het zenden van noodhulp, 'serieus bestudeerd dient te worden' en 'op een eventueel verzoek positief zal worden gereageerd'.¹⁰² Tenslotte deed hij een oproep tot de internationale gemeenschap om 'adequaat te reageren op voorstellen van de secretaris-generaal van de VN'.¹⁰³ Uit dit grote mondeling overleg blijkt dus de toewijding van Nederland aan de VN, ondanks dat een verzoek tot levering van hulpverleners werd afgewezen.

---

⁹⁸ Tweede Kamer der Staten-Generaal, Brief van de minister voor Ontwikkelingssamenwerking, 17 september 1992, blz. 5.

⁹⁹ Tweede Kamer der Staten-Generaal, Verslag van een mondeling overleg, 6 oktober 1992, blz. 2.

¹⁰⁰ Tweede Kamer der Staten-Generaal, Verslag van een mondeling overleg, 6 oktober 1992, blz. 2,3,6,7.

¹⁰¹ Ibidem, blz. 6.

¹⁰² Ibidem, blz. 7,9.

¹⁰³ Ibidem, blz. 7.

Omdat Pronk bekend zou komen te staan als iemand met een groot hart voor Afrika, is het belangrijk te constateren dat al bovengenoemde uitspraken van Pronk niet zijn persoonlijke opvatting betreffen, maar de lijn van het regeringsbeleid. Dit blijkt uit uitspraken van andere bewindslieden. Zo stelde toenmalig premier Lubbers dat Somalië regelmatig aan de orde was in het kabinet 'vanwege de frustratie die wij voelen bij de realisatie van het door de Nederlandse regering voorgestane beleid'.¹⁰⁴ Dat een oplossing voor Somalië niet vanzelf kwam, frustreerde Lubbers. Ook sprak hij zijn steun uit voor een motie van de GroenLinks-Kamerleden Beckers-de Bruijn en Sipkes om zich in te zetten voor het zenden van een grotere VN-macht naar Somalië. Ook hieruit sprak een vertrouwen in de VN, evenals Pronk eerder al liet doorschemeren. Opvallend is dat Nederland desalniettemin geen militaire bijdrage leverde aan een dergelijke VN-macht.

Toch komt er ook een strategisch argument om de hoek kijken. Zo pleitte Pronk voor een economie gericht op 'liberalisatie van hun export, markttoegang, bevordering van particuliere investeringen en dergelijke'.¹⁰⁵ Dit waren precies de economische voorwaarden waar Nederland als vrijemarkteconomie voordeel bij zou hebben. Of Pronk dus hierbij gunstige voorwaarden wilde scheppen voor de Nederlandse handel of dat hij vermoedde dat Somalië zelf hierbij het meeste baat had, werd echter niet duidelijk. De machtsrealisten zouden wijzen op het eerste vanuit hun denken van eigen belang; de liberale denkers zouden wijzen op het tweede vanuit moreel oogpunt. Toch blijft het bijzonder dat Pronk, die in de jaren '70 nog pleitte voor een nieuwe internationale orde waarin een herverdeling plaats zou vinden van rijkdom, twintig jaar later leek te zoeken naar bevoordeling van het donorland bij het geven van ontwikkelingshulp.

In een speech waarin hij naast Somalië ook de opvatting van Nederland over de internationale politiek besprak, meldde Pronk dat 'wij toe moeten naar een internationale rechtsorde waarin de traditionele basisbeginselen op een andere manier worden geijkt', namelijk 'middels een versterking van de Verenigde Naties'.¹⁰⁶ Deze nadruk op het goede van de Verenigde Naties legde Pronk nogmaals toen er kritiek kwam op het handelen van de VN in Somalië. Toen Kamerlid Verspaget (PvdA) pleitte voor een onafhankelijk onderzoek naar de rol van de VN in Somalië, stelde Pronk het volgende, typerend voor de Nederlandse opvatting ten aanzien van de VN:

De VN is van alles de schuld, waarbij je je eigen handen lekker in onschuld wast. Daar wil ik niet toe bijdragen, omdat dit de mogelijkheden van het VN-systeem verkleint om op te treden in soortgelijke situaties.¹⁰⁷

---

¹⁰⁴ Tweede Kamer der Staten-Generaal, 10de vergadering, 15 oktober 1992, blz. 560.

¹⁰⁵ Tweede Kamer der Staten-Generaal, 25^e vergadering, 19 november 1992, blz. 1831.

¹⁰⁶ Tweede Kamer der Staten-Generaal, 25^e vergadering, 19 november 1992, blz. 1833.

¹⁰⁷ Ibidem, blz. 1836.

Pronk weigerde enige kritiek uit te oefenen op het functioneren van de VN en verdedigde de VN jegens criticasters. Hieruit kan de toewijding van Nederland aan de VN worden afgeleid. Een week later liet ook minister van Buitenlandse Zaken Van den Broek (CDA) zien dat Nederland vertrouwen heeft in de VN. Zo zei hij dat Nederland nooit op eigen houtje zou handelen in Somalië, maar dat 'het wachten is of de Veiligheidsraad tot verdergaande beslissingen op dit punt zal komen'.¹⁰⁸ Tegelijkertijd legde Van den Broek de nadruk op de internationale gemeenschap en de VN en de verantwoordelijkheid die deze hebben om voor de wereld te zorgen.

Ook na een bezoek aan Somalië in maart 1993 veranderde het beleid van Nederland niet. In zijn beschrijving van de reis en de aanbevelingen op basis daarvan richting de Tweede Kamer schreef Pronk wederom dat de lokale bevolking ook een eigen verantwoordelijkheid had voor de wederopbouw in het land. Hij noemde dit 'community-participatie'.¹⁰⁹ Ook schreef hij opnieuw dat het 'primaat van de hulpcoördinatie in Somalië ligt bij de VN'.¹¹⁰ Deze twee opvattingen bleven de speerpunten van het Nederlandse beleid ten aanzien van Somalië.

Tot aan UNOSOM II leverde Nederland echter nog geen troepen in Somalië. Eerder werd reeds geconstateerd dat dit kwam omdat er hiertoe geen verzoek vanuit de VN lag of omdat dit verzoek was gericht op noodhulp. Dit veranderde in juni 1993. Admiraal Jonathan Howe, Speciale Vertegenwoordiger van de VN in Somalië, legde bij de Nederlandse regering het verzoek neer om een 'hoog gekwalificeerde politiemachtdeskundige' te detacheren. De reactie van de Nederlandse regering was belangrijk, omdat nu duidelijk zou worden of de beloften aan en het uitgesproken vertrouwen in de VN serieus was of slechts holle retoriek. Nederland reageerde echter zoals het zich in de maanden daarvoor heeft opgesteld: 'Ik zegde toe dat Nederland daartoe een aantal deskundigen zal detacheren bij UNOSOM', aldus minister Pronk.¹¹¹ Minister van Buitenlandse Zaken Kooijmans meldde op 3 februari 1994 dat de Nederlandse bijdrage, na daartoe een verzoek van de VN te hebben ontvangen, werd uitgebreid met nog eens vijf politiefunctionarissen en vier ontwikkelingsdeskundigen.¹¹²

Ook de komst van een nieuw kabinet, Paars I, bracht geen verandering in het beleid van Nederland ten opzichte van Somalië. De nieuwe regering, met een ander regeerakkoord, bleef

---

¹⁰⁸ Tweede Kamer der Staten-Generaal, 25^e vergadering, 25 november 1992, blz. 1951.

¹⁰⁹ Tweede Kamer der Staten-Generaal, Brief van de minister voor Ontwikkelingssamenwerking, 25 maart 1993, blz. 14.

¹¹⁰ Ibidem, blz. 15.

¹¹¹ Tweede Kamer der Staten-Generaal, Brief van de minister voor Ontwikkelingssamenwerking, 7 juni 1993, blz. 2.

¹¹² Tweede Kamer der Staten-Generaal, Brief van de minister van Buitenlandse Zaken, 3 februari 1994, blz. 4.

zich uitspreken over een 'morele verplichting', 'gruwelijke gebeurtenissen' en een 'humanitaire noodsituatie'.¹¹³ Toch ging de nieuwe regering nog wel een stap verder. Juist vanwege die noodsituatie in Somalië riep men op om een 'staande VN-brigade' op te richten die permanent beschikbaar zou zijn om ingezet te kunnen worden in tijden van crisis in een land in de wereld. Hierdoor zouden crises als in Somalië voorkomen kunnen worden.¹¹⁴ Wederom lijkt het erop dat Nederland zijn beleid liet bepalen door morele argumenten, evenals onder het kabinet-Lubbers III.

In de parlementaire debatten over de VN-missies in Somalië waren het de morele argumenten die overheersten. Ook bleek de regering dermate veel vertrouwen in de VN te hebben dat zij wachtte totdat deze een verzoek zouden neerleggen. Slechts sporadisch volgde uit de debatten strategisch argumenten. Deze werden niet letterlijk vermeld, maar kunnen wel afgeleid worden uit het gezegde.

Wat voor de Canadese debatten geldt, geldt ook voor de Nederlandse: het is voor de bühne en daarom worden sommige zaken anders voorgesteld en andere zaken verzwegen. Een literatuurstudie met betrekking tot de argumenten van de Nederlandse regering laat echter zien dat de uitkomst van de debatten toch grotendeels overeenkomt met de argumenten achter de schermen. Allereerst kan de argumentatie van Talentino ook worden toegepast op Nederland: ook voor Nederland geldt dat Somalië vele bruikbare havens had, invloed in Somalië invloed in een groot deel van Afrika betekende én het potentiële toegang tot het Midden-Oosten gaf.¹¹⁵ Men zou kunnen stellen dat ook Nederland behoorde tot de westelijke economische hegemonie die er belang bij had dat olie in Somalië veilig werd gesteld.

Maar evenals bij Canada valt hier weinig hard bewijs voor te vinden. Slechts Pronk benadrukte eenmaal een strategisch argument, namelijk dat de economische politiek die Somalië moet gaan voeren, gericht moet zijn op 'liberalisatie van de export, markttoegang, bevordering van particuliere investeringen en dergelijke'.¹¹⁶ Zoals eerder vermeld zou deze uitspraak in het rijtje van Nederlands eigenbelang kunnen worden geschaard. Indien Somalië echter daadwerkelijk van belang was voor Nederland, is het moeilijk te combineren met het feit dat Nederland relatief weinig mankracht bijdroeg aan de missies in Somalië.

Er is echter nog een argument waaruit naar voren lijkt te komen dat Nederland voornamelijk vanuit moreel oogpunt handelde jegens Somalië. Het kabinet Paars II, dat jaren na Somalië aantrad, stelde een Herijkingsnota op die onder meer het buitenlands beleid van

---

¹¹³ Tweede Kamer der Staten-Generaal, Verslag van een algemeen overleg, 18 november 1994, blz. 8,10, 12.

¹¹⁴ Ibidem, blz. 8.

¹¹⁵ A.K. Talentino, *Military Intervention*, 112.

¹¹⁶ Tweede Kamer der Staten-Generaal, 25^e vergadering, 19 november 1992, blz. 1831.

Nederland voor de jaren erna uiteenzette. Echter, daarin werd ook teruggeblikt op de jaren ervoor en dat geeft inzicht in de buitenlandse politiek ten tijde van de UNOSOM-missies. De Herijkingsnota gaf aan ‘in nog sterkere mate een assertief buitenlands beleid te willen voeren, dat primair veel meer gericht dient te zijn op de behartiging van het nationaal belang’.¹¹⁷ Hieruit kan worden afgeleid dat het beleid voor de Herijkingsnota veel te weinig gericht was op het eigen belang. Dit beeld komt grotendeels overeen met het beeld dat volgde uit de geanalyseerde debatten: voornamelijk gericht op de humanitaire situatie in Somalië en slechts sporadisch op het eigen belang. Of, zoals Frederik de Grote ooit zei: ‘La Hollande est pacifique par principe et guerrière par accident’.¹¹⁸

Toch valt er meer te zeggen over de Nederlandse besluitvorming dan het reeds gezegde. Er speelde op de achtergrond wel degelijk nog een argument mee. Dat is namelijk het pogen invloed te houden op de belangrijke beslissingen in de wereld in het algemeen en in internationale organisaties in het bijzonder. Omdat Nederland een relatief klein land is, zal het op andere manieren invloed moeten verdienen. Deelname aan een vredesmissie is hiervoor een geschikte optie. Zo stelt A. van Staden dat ‘het waar mag zijn dat een meer dan gemiddelde inbreng van middelen geen garantie biedt dat Nederland een stevige partij kan meeblazen in de bondgenootschappelijke besluitvorming. Eén ding lijkt echter zeker: zonder zo’n inbreng zal men er in elk geval veel moeilijker in slagen door te dringen tot het centrum van die besluitvorming’.¹¹⁹

Hoewel dit niet in de debatten naar voren kwam, is het zeer vanzelfsprekend dat dit argument, dit doel in de besluitvorming, een belangrijke rol speelde. Hoge posten binnen de NAVO en de VN worden hoofdzakelijk aan landen gegeven die participeren in de organisaties. Middels die hoge posten kan een land als Nederland z’n invloed in de wereld laten gelden. Dit blijkt ook uit een rapport van de Adviesraad Vrede en Veiligheid. In *Verloren onschuld, Nederland en VN-operaties* adviseert de Adviesraad de Nederlandse regering dat ‘deelname aan operaties mede in het licht van Nederlandse inspraakmogelijkheden dient te worden bekeken’.¹²⁰

Toch blijven de morele argumenten de overhand houden in de Nederlandse besluitvorming. Dit blijkt ook uit de nota *Een wereld in geschil*, een uiteenzetting van het te volgen ontwikkelingsbeleid onder verantwoordelijkheid van Jan Pronk. Hierin werd benadrukt dat ‘vrede en maatschappelijke stabiliteit een cruciale voorwaarde voor ontwikkeling vormden. Daarom zou meer aandacht worden besteed aan transitiehulp, ter ondersteuning van processen

---

¹¹⁷ A. van Staden et al., *Krijgsmacht of Vredesmacht. Kiezen voor de Nederlandse defensie in de 21^e eeuw* (Den Haag 1999) 23.

¹¹⁸ F. Castberg, *International law in our time: changing values and principles* (La Haye 1974) 30.

¹¹⁹ A. van Staden et al., *Krijgsmacht of Vredesmacht*, 23.

¹²⁰ Adviesraad Vrede en Veiligheid, *Verloren onschuld: Nederland en VN-operaties* (Den Haag 1996) 5.

van democratisering'.¹²¹ De bijdrage van Nederland aan de UNOSOM II-missie paste perfect binnen de kabinetsplannen en de nota van Pronk. Het sturen van politietrainers en ontwikkelingsdeskundigen zorgde ervoor dat Somalië werd geholpen zichzelf de ontwikkelen. De Somaliërs werden getraind om zelf de handschoen van ontwikkeling op te pakken. Dit stemde precies overeen met hoe Nederland ontwikkelingsbeleid zag. Tegelijkertijd schrijft de nota dat 'meer nadruk zou worden gelegd op de verlening van noodhulp aan landen die werden geteisterd door oorlog en conflict'.¹²² Ook dit bracht Pronk in de praktijk toen hij aangaf de noodhulp aan Somalië te zullen verhogen.

Tenslotte is er nog een ander belangrijk punt dat van invloed is geweest op de geringe bijdrage van Nederland aan de VN-missies in Somalië. Tegelijkertijd speelde er namelijk nog een ander conflict waar de wereld naar keek, namelijk het uiteengevallen Joegoslavië. Dichter bij huis was Nederland in de eerste helft van de jaren '90 logischerwijs veel meer bezig met de gang van zaken in dat conflictgebied dan met het conflict in Somalië. Nederland was ook militair betrokken in Joegoslavië. Zo leverde het 'sinds het begin van de Joegoslavische burgeroorlog al een aanzienlijke militaire bijdrage, in de vorm van waarnemers en ondersteunende eenheden voor verbindingen en transport'.¹²³ Met de geringe grootte van de Nederlandse krijgsmacht is het logisch dat de Nederlandse regering niet op twee paarden kon wedden: én meedoen in Somalië én meedoen in Joegoslavië. Het is daarom niet verwonderlijk dat de Nederlandse deelname aan de UNOSOM-II missie zich niet militair uitte, maar vooral financieel en in het zenden van trainers en deskundigen.

Ook hier gaat ten slotte de vraag op: wie heeft er gelijk? De ministers of de literatuur? De Nederlandse regering verkocht haar beleid in de Kamer voornamelijk als zijnde gemotiveerd vanuit bewogenheid. Hoewel dit in het geval van Pronk ongetwijfeld een belangrijke rol speelde, is dit toch een onvolledig beeld. Evenals bij de analyse van de Canadese besluitvorming gaat voor de Nederlandse besluitvorming op dat er op de achtergrond veel strategische argumenten speelden. Zoals eerder reeds aangegeven is het werk van Talentino erg interessant, maar te weinig betrouwbaar om het als waarheid te verkondigen. De andere bronnen daarentegen zijn wel betrouwbaar en derhalve goed in staat een duidelijk beeld te schetsen van de belangen die meespeelden in de Nederlandse besluitvorming. Hoewel de Nederlandse ministers in de debatten een 'eerlijker' beeld schetsten over de motieven en belangen dan de Canadese, is het nog steeds niet volledig.

---

¹²¹ D. A. Hellema, *Nederland in de wereld. Buitenlandse politiek van Nederland* (Dordrecht 2010) 373.

¹²² *Ibidem*, 373.

¹²³ C. Klep, *Somalië, Rwanda, Srebrenica*, 79.

Hoofdstuk 5 – De crisis in Rwanda

Everybody knew, every day, live, what was happening. Who moved? Nobody. Nobody..¹²⁴

Evenals bij de casus Somalië zal bij de casus Rwanda eerst worden gestart met een korte samenvatting van het conflict. Vervolgens zullen de debatten van het Canadese parlement worden geanalyseerd, gevolgd door een analyse van de debatten uit de Tweede Kamer in Nederland.

Rwanda

Om de gebeurtenissen in Rwanda in de jaren '90 te kunnen begrijpen, moet allereerst worden teruggedaan naar de koloniale tijd. Toen België Rwanda als kolonie in bezit had, zorgde het voor een zichtbaar onderscheid tussen de twee belangrijkste bevolkingsgroepen in het land, de Hutu's en de Tutsi's. Ondanks dat de Hutu's de meerderheid van de bevolking vormde (85%), waren het de Tutsi's die door de Belgen bevooroordeeld werden met baantjes en beter onderwijs. Toen Rwanda in 1962 zijn zelfstandigheid verkreeg, draaide dit om en waren het de Hutu's die aan de macht kwamen.¹²⁵

Een grote menigte Tutsi's, bang voor wraak van de Hutu's, vluchtte hierop naar buurland Uganda en stichtte hier het Rwandees Patriottisch Front (RPF). Toen de situatie van de in Rwanda achtergebleven Tutsi's in de jaren '90 drastisch verslechterde, was dit voor het RPF reden om op 1 oktober 1990 vanuit Uganda Rwanda binnen te vallen.¹²⁶ De gevechten tussen de Hutu-regeringslegers en het binnenvallende RPF kwamen formeel tot een einde toen op 4 augustus 1993 de strijdende partijen de Arusha-akkoorden ondertekenden. Een van de voorwaarden van het akkoord was dat een onafhankelijke macht zou toezien op de naleving ervan. Dit resulteerde in Veiligheidsraadresolutie 872 en daarmee in de oprichting van de *UN Assistance Mission in Rwanda*, beter bekend geworden onder de naam UNAMIR.¹²⁷ UNAMIR was een zogeheten 'peacekeeping'-missie.

Op 6 april 1994 gaat het toch mis in Rwanda. Een regeringsvliegtuig met de Hutu-president Juvénal Habyarimana aan boord werd neergeschoten waarbij Habyarimana omkwam. De Hutu's wezen met beschuldigende vinger naar de Tutsi's en gingen over op massale vergelding. In een tijdsbestek van zo'n 100 dagen vonden naar schatting zo'n 800.000 Tutsi's en

---

¹²⁴ P.Gaillard, hoofd van het internationaal Rode Kruis, in de documentaire *Ghosts of Rwanda* (2004).

¹²⁵ L.R. Mervern, *A people betrayed. The role of the West in Rwanda's genocide* (New York 2005) 16.

¹²⁶ Ibidem, 39.

¹²⁷ K. Annan en N. Mousavizadeh, *Interventions*, 72.

gematigde Hutu's de dood.¹²⁸ De UNAMIR-missie, die al minder manschappen had dan was aanbevolen door waarnemers, stond machteloos en mocht van hogerhand niet ingrijpen. Nadat er tien Belgische blauwhelmen vermoord werden teruggevonden, trok België, de hofleverancier van UNAMIR, haar manschappen terug, hetgeen er voor zorgde dat de VN-missie compleet machteloos stond. Dit werd mede veroorzaakt doordat de VS na het debacle in Somalië huiverig waren om opnieuw troepen te zenden naar het Afrikaanse continent. De Canadese bevelhebber Romeo Dallaire vroeg om 5500 man versterking die hij nodig had om de strijdende partijen uit elkaar te kunnen houden en de bevolking te kunnen beschermen. Deze ontving hij echter niet.¹²⁹

Aan de massaslachting kwam pas een einde toen het RPF vanuit Uganda was opgerukt tot de Rwandese hoofdstad Kigali en daar de macht overnam. Het was toen juli 1994. De UNAMIR-missie eindigde in maart 1996 nadat notabene het RPF de orde in het land had hersteld en door een Hutu als vice-president aan te stellen, verzoening tussen de Hutu's en Tutsi's had proberen te brengen.

Canada

Hoewel de UNAMIR-missie reeds in oktober 1993 van start ging, vindt deze analyse zijn aanvang op 14 april 1994. Pas toen drong de enorme omvang van de genocide onder de Tutsi's door tot in de rest van de wereld. Voor die tijd waren er wel parlementariërs die in de *Routine Proceedings* de regering aanspoorden tot actie in Rwanda, maar tot een echt debat kwam het niet. De Canadese regering stapte in de UNAMIR-missie, zonder daar met het parlement over gedebatteerd te hebben. In de *Oral Question Period* van 14 april 1994 werd de minister van Buitenlandse Zaken André Ouellet (Liberals) geconfronteerd met de onzekerheden onder de parlementariërs over de situatie in Rwanda. Hij stelde ze gerust met de belofte dat 'every attempt should be made to try to restore peace in this country'.¹³⁰ Tevens zegde hij toe buurlanden te helpen met het opvangen van vluchtelingen.

Twee weken hierna, eveneens tijdens een vragenuurtje, ging Ouellet in op de precieze manier waarop Canada de vrede in het land wilde herstellen. Het wilde gebruik maken van internationale instituties en in het bijzonder de Afrikaanse Unie. Ook meldde hij dat Canada bereid was om te participeren in een mogelijke humanitaire interventie.¹³¹ Hieruit kan worden opgemaakt dat Canada begaan was het met leed in Rwanda, een argument voor vredesmissies dat vooral terug te vinden is bij de IB-theorie van het liberalisme. Het noemen van de Verenigde Naties (een internationale institutie) is opmerkelijk: ten tijde van de Somalië-besluitvorming

---

¹²⁸ A.J. Bellamy en N.J. Wheeler, 'Humanitarian intervention in world politics', 529.

¹²⁹ K. Annan en N. Mousavizadeh, *Interventions*, 83.

¹³⁰ Parliament of Canada, Oral Question Period, 14 april 1994, blz. 3044.

¹³¹ Parliament of Canada, Oral Question Period, 28 april 1994, blz. 3652

noemde Canada ook regelmatig de mogelijkheid om in te grijpen buiten een mandaat van de Veiligheidsraad om. Dat doet het nu niet.

Toen de schokkende aantallen van de genocide duidelijk werden, kwam vanuit het parlement ook de vraag om een uitbreiding van de VN-missie in Rwanda. Ouellet reageerde kort maar krachtig over de positie van Canada: 'the slaughter cannot be tolerated by Canada. (...) Any proposals will certainly be supported'.¹³² En wederom noemde hij de Verenigde Naties als de geschikte bemiddelaar bij uitsteking. Deze roep om een vergroting van de VN-missie of een voorkoming van een verkleining van de missie, herhaalde Ouellet twee dagen later opnieuw. Hij zegde zelfs toe zelf het initiatief te nemen, hoewel dit voor Canada lastig was daar het land geen zitting had in de Veiligheidsraad.¹³³

Dit patroon is terug te zien in alle *Oral Question Periods* van de dagen erna. Steeds weer zegde Ouellet, afgewisseld met premier Sheila Copps (Liberals) of staatssecretaris Jesse Flis (Liberals), 'very, very concerned' te zijn over de situatie in Rwanda. Duidelijk werd medelijden met de slachtoffers uitgesproken, gepaard met een schreeuw om recht dat moest geschieden. Vooral morele argumenten, terug te vinden binnen de denkschool van het liberalisme, waren terug te vinden in het Rwanda-beleid van Canada in 1994. Dat het voor Canada menens was en geen schijnheiligheid, blijkt uit het feit dat de regering op 5 mei bekend maakte nog eens tien man personeel naar het rampgebied te sturen om de teruggetrokken troepen van een ander land, België, te vervangen. Tevens gebruikte het zijn Herculesvliegtuigen om mensen te ontzetten uit het gebied.¹³⁴ Over de waarde van deze tien man en de vliegtuigen, later meer. Wanneer er sprake zou zijn van een voorwenden van moraliteit zou het terugtrekken van de Belgische troepen een mooie gelegenheid zijn geweest om hetzelfde te doen. Dat de Canadese regering de gelegenheid juist aangreep om extra materieel te sturen, lijkt de argumenten van het realisme te verzwakken.

Ook op 9 mei liet de minister van Buitenlandse zaken zien dat hij echt iets wilde doen aan de situatie. Hij bleef oproepen tot actie bij onder meer Madeleine Albright, Amerikaanse ambassadeur bij de VN, en in de Algemene Vergadering van de VN.¹³⁵ Daarbenevens stuurde Canada nog eens twee vliegtuigen naar Rwanda.

Ook de speech die Christine Stewart (Liberals) hield, getuigde van een morele betrokkenheid. Zij was de Staatssecretaris van Buitenlandse Zaken die verantwoordelijk was voor Latijns-Amerika en Afrika. In een emotionele redevoering schetste zij de situatie in Rwanda en de initiatieven die Canada had genomen. Voorbeelden hiervan waren het aanvragen van een spoedzitting van de

---

¹³² Parliament of Canada, Oral Question Period, 2 mei 1994, blz. 3765

¹³³ Parliament of Canada, Oral Question Period, 4 mei 1994, blz. 3881.

¹³⁴ Parliament of Canada, Oral Question Period, 5 mei 1994, blz. 3950.

¹³⁵ Parliament of Canada, Oral Question Period, 9 mei 1994, blz. 4058.

VN-mensenrechtencommissie en het aansporen van de Veiligheidsraad tot het ondernemen van actie.¹³⁶ Het waren morele argumenten die de boventoon voerden. Deze argumenten zijn vooral terug te vinden bij de denkschool van het klassiek liberalisme.

Niet alleen Christine Stewart, ook staatssecretaris van Buitenlandse Zaken Jesse Flis, bleef maar wijzen op de bijdrage die Canada leverde in het Afrikaanse land: 'General Dallaire together with 10 other Canadians continues to play a key role in leading the United Nations missions, serving as intermediary between the warring parties and participating in humanitarian operations'.¹³⁷ Daarnaast wees Flis op de steeds groeiende hoeveelheid geld die Canada uitgaf aan noodhulp in Rwanda. Ook dit is weer een moreel argument, dat was te vinden in de uitspraken van de Canadese regering. Van enige vorm van eigen belang was vooralsnog geen sprake. Ook een argument tegen deelname aan vredesmissie werd niet genoemd.

De hele discussie werd interessant toen op 21 juni Frankrijk een voorstel deed om buiten de Veiligheidsraad om een vredesmissie te starten. Voelde Canada zich gebonden aan een mandaat van de VN of was het land bereid ook zonder de VN een vredesmissie te starten? Het antwoord van André Ouellet liet weinig onduidelijkheid over:

We believe that we must participate as part of the United Nations peacekeeping forces. Consequently, we are more inclined to answer the United Nations' call for peacekeepers than to participate in a military operation.¹³⁸

Canada liet zich dus vooral leiden door het Handvest van de Verenigde Naties. Men was niet bereid zonder VN-mandaat ten strijde te trekken, maar hield vast aan wat men had ondertekend. Deze uitspraken komen grotendeels overeen met de IB-theorie van het liberalisme: er is een sterke verbondenheid met de VN en medelijden met slachtoffers in andere staten.

Zo'n drie maanden later, op 21 september, hield dezelfde André Ouellet een lange speech voor het parlement. Dit slotstuk in het debat over Rwanda moet duidelijk maken of de hierboven getrokken conclusie juist is. In eerste instantie was dit inderdaad het geval. Ouellet noemde in zijn speech vredesmissies 'one of the strongest and most enduring traditions of Canadian foreign policy'.¹³⁹ Dit wijst op een positieve toewijding van Canada aan het concept vredesmissies. Een opsomming van deze toewijding volgde, waarna ook de motivatie van deze toewijding duidelijk werd. Waar in eerdere betogen de Canadese regering vooral focuste op de vreselijke humanitaire situatie in Rwanda, kwam in dit spreken iets anders naar voren: 'making the United

---

¹³⁶ Parliament of Canada, Routine Proceedings, 25 mei 1994, blz. 4395.

¹³⁷ Parliament of Canada, Adjournment Proceedings, 9 juni 1994, blz. 5136.

¹³⁸ Parliament of Canada, Oral Question Period, 21 juni 1994, blz. 5660.

¹³⁹ Parliament of Canada, Government Orders, 21 september 1994, blz. 5962.

Nations work in directions that are in Canada's interest and in the interests of virtually the entire global community'.¹⁴⁰ Hieruit volgde dus een duidelijke vorm van eigenbelang. Canada deed (ook) mee aan vredesmissies omdat Canada er zelf baat bij had. Dat dit niet een volledig machtsrealistisch argument is, volgde uit de tweede deel van de zin, waarin Ouellet wees op de voordelen voor de hele wereld. Canada was dus niet volledig op het eigenbelang gericht.

In de speech volgden hierna nog enkele morele argumenten. De humanitaire situatie werd genoemd, evenals het ontbreken van een rechtsstaat in Rwanda.¹⁴¹ De afsluitende conclusie van Ouellet was een goede samenvatting van zijn speech: 'There should be no arbitrary limits to Canada's contributions. What we do in each situation must be judged in light of our interests, in light of the requirements, and in light of our ability to participate'.¹⁴² Schijnbaar moest de vredesmissie in het belang zijn van Canada, maar moest de regering ook rekening houden met wat er nodig was in het land waar de vredesmissies plaats ging vinden. Uit deze speech volgden dus vooral argumenten die te koppelen zijn aan de IB-theorie van het neoliberalisme.

Een laatste interessant element in de speech van Ouellet is een uitspraak die ingaat tegen het neorealistische denken. De minister gaf aan dat de regering 'wants to make these choices after consulting the Parliament, to forge a foreign policy that fully meets the objectives of the Canadian people'.¹⁴³ Het neorealisme leert, zo bleek eerder, dat een land zich niets aantrekt van de binnenlandse spelers. Dat is echter wel wat Ouellet hier doet. Hij wilde duidelijk rekening houden met de wensen van de parlementariërs, de afgevaardigden van de bevolking. Het neorealistisch argument lijkt hier de prullenbak in te kunnen.

Deze argumentatie gaat ook op voor de speech die de eerder aangehaalde Christine Stewart hield voor het parlement. Zij wees op polls waaruit bleek dat het Canadese volk ethische en morele principes erg belangrijk vond in het buitenlands beleid.¹⁴⁴ Afgezien van de opvatting van het volk, is het in het kader van dit onderzoek vooral interessant dat Stewart het volk aanhaalde als argument om als regering iets te doen. Dit is, evenals in de alinea hierboven, een duidelijke afwijzing van een neorealistische argumentatie.

Terugblikkend op de debatten van de Canadese regering met het parlement inzake de situatie in Rwanda kan gesteld worden dat de leidraad voor de regering vooral werd gevormd door morele argumenten. Voortdurend werd het leed van de Rwandese bevolking genoemd als argument om in te grijpen. Tegelijkertijd benadrukten de verschillende ministers en staatssecretarissen de grote rol die de Verenigde Naties hierin moeten spelen. Dit lijkt het meest

---

¹⁴⁰ Parliament of Canada, Government Orders, 21 september 1994, blz. 5963.

¹⁴¹ Ibidem, blz. 5964.

¹⁴² Ibidem, blz. 5964.

¹⁴³ Ibidem, blz. 5964.

¹⁴⁴ Ibidem, blz. 5966

op de argumentatie die het klassiek liberalisme geeft om deel te nemen aan vredesmissies. Wanneer de speeches in het parlement geanalyseerd worden, waarin de regering zijn beleid uiteen zette, blijkt dat ook eigenbelang een grote rol speelde in de deelname aan vredesmissies. Het Canadese beleid jegens vredesmissies zoals deze volgt uit de debatten over Rwanda kan dus getypeerd worden als een middenweg tussen morele en strategische argumenten. Deze koers komt vooral overeen met de eerder in dit schrijven besproken argumenten van het klassieke- en het neoliberalisme.

Zoals eerder vermeld zijn parlementaire debatten niet de enige manier om de motieven en belangen van een regering te analyseren. Het kan zelfs zo zijn ministers en staatssecretarissen in het parlement andere dingen roepen dan er daadwerkelijk spelen. Derhalve is ook bij de besluitvorming rond de UNAMIR-missies een aanvullend literatuuronderzoek benodigd.

Samantha Power, de huidige ambassadeur van de VS bij de VN, schrijft in haar boek over genocide, gebaseerd op literatuurstudie en interviews met betrokkenen, dat 'Canadians are extremely supportive of international peacekeeping. Some 80 percent of those polled in 1994 backed Canadian forces' participation in armed UN interventions'.¹⁴⁵ Evenals de eerder geciteerde Christ Klep benadrukt zij dat het steunen van peacekeeping in Canada vormen aanneemt die 'extreme' zijn. Toch is het onwaarschijnlijk dat deze reputatie een even grote rol in de besluitvorming heeft gespeeld als het geval was ten tijde van de UNOSOM-missies. De afloop van die missie was voor Canada immers uitgelopen op een fiasco.

Eind maart 1993 waren in de Canadese pers de eerste verhalen opgedoken over het mishanden en doodschieten van twee minderjarige Somaliërs door het Canadian Airborne Regiment. In de maanden erna bleven deze incidenten de gemoederen bezighouden in Canada.¹⁴⁶ Ten tijde van de besluitvorming voor de UNAMIR-missie was er voor de Canadese regering voor enige hoogdravendheid als 'peacekeepers bij uitstek' weinig reden meer en paste een meer bescheiden rol van Canada. Het is derhalve niet logisch dat de Canadese regering dezelfde hoogmoed ten toon zou spreiden als die ten tijde van de Somalië-besluitvorming. Hoewel de reputatie als 'peacekeeper' een rol heeft gespeeld in de besluitvorming (dit blijkt wel uit de geanalyseerde parlementaire teksten), was de invloed hiervan dus niet zo groot als tijdens de Somalië-missies.

Mede door het weigeren van de VS deel te nemen aan de UNAMIR-missie, hierover later meer, werd Canada toch de *leading nation* in Rwanda. Romeo Dallaire werd bevelhebber van de vredestroepen die moesten toezien op de naleving van de Arusha-akkoorden. Mede gezien de gebeurtenissen in Somalië had Canada kunnen weigeren om leiding te geven aan de operatie.

---

¹⁴⁵ S. Power, *A Problem from Hell. America and the Age of Genocide* (Londen 2002) 560.

¹⁴⁶ C. Klep, *Somalië, Rwanda, Srebrenica*, 36.

Hieruit kan worden afgeleid dat de morele verantwoordelijkheid die Canada voelde, blijkbaar zwaarder woog dan de recente gebeurtenissen. Morele argumenten speelden dus zeer zeker een rol in de besluitvorming. Dit kwam reeds naar voren uit de debatten en de rol van Canada als *leading nation* versterkt dat beeld nog eens. Er is echter nog een belangrijk argument waaruit blijkt dat het inderdaad de morele argumenten waren die de besluitvorming van Canada ten aanzien van de UNAMIR-missie hebben beïnvloed.

Waar Somalië, zoals eerder bleek, nog van enig strategisch belang was voor het Westen, was Rwanda dit juist niet. Schrijvend voorbeeld hiervan is de situatie die Romeo Dallaire aantrof op het VN-hoofdkantoor toen hij zich voorbereidde op de VN-missie: 'there was no paperwork available in the secretariat about the political and military situation in the country, and no reports on the Arusha Accords, although officials from the UN had been present during negotiations'.¹⁴⁷ Ook Matthew Vaccaro bevestigt dit beeld wanneer hij stelt dat 'few countries identified their national interests with the country or its people'.¹⁴⁸ De enige landen die wel nationale belangen hadden in Rwanda waren voornamelijk de Afrikaanse buurlanden. Hun belang lag erin dat ze behoefte hadden aan rust aan hun grenzen uit angst voor overslaand geweld.

In tegenstelling tot de UNOSOM-missies blijken er bij de UNAMIR-missies dus weinig tot geen strategische argumenten te vinden voor Canadese deelname. De bijdrage kan verklaard worden vanuit een bewogenheid met de slachtoffers in Rwanda en de penibele situatie in het land. Dat minister van Buitenlandse Zaken Andre Ouéllet zei 'very, very concerned' te zijn over de ontwikkelingen in Rwanda kwam dus voort uit mededogen.

Een vraag moet echter nog beantwoord worden. Waarom, wanneer Canada zoals geconcludeerd is handelde uit mededogen, verhoogde het land zijn bijdrage niet nadat de cijfers van de genocide duidelijk werden? Waarom stuurde Canada slechts tien manschappen en twee helikopters? Waarom niet meer? Rondom deze vragen moeten twee dingen duidelijk gesteld worden. Allereerst dat Canada ten tijde van de Rwandese genocide al betrokken was bij vier andere vredesmissies. Ook voor de missies in Bosnië, Kroatië, Haïti en, zoals bekend, Somalië leverde Canada troepen. Terecht kan gesteld worden dat Canada niet veel troepen meer beschikbaar had om uit te zenden. Ten tweede moet gekeken worden naar andere landen. De hele wereld kreeg via de media te horen wat zich in Rwanda afspeelde. Canada was echter het enige land, dat in reactie op zulke berichten zijn troepenaantal verhoogde. Ook al waren het maar tien militairen, het was meer dan de rest van de landen bij elkaar. Hoewel dit te verklaren is door de korte lijntjes tussen Canada en de betrokken Romeo Dallaire, geeft het toch aan dat

---

¹⁴⁷ L.R. Mervern, *A People Betrayed. The role of the West in Rwanda's genocide* (New York 2005) 82.

¹⁴⁸ J.M. Vaccaro, 'The Politics of Genocide: Peacekeeping and Disaster relief in Rwanda', in: William J. Durch ed., *UN Peacekeeping, American Policy, and the UNCIVIL Wars of the 1990s* (Londen 1997) 367-407, 374.

Canadese regering wel degelijk bezorgd was over de situatie in het land, terwijl de rest van de wereld een algehele desinteresse in het land toonde.¹⁴⁹

In tegenstelling tot de besluitvorming rond de missie in Somalië, komen de parlementaire debatten en de literatuur grotendeels overeen. De ministers noemden vooral morele argumenten om deel te nemen aan de UNAMIR-missie en slechts af en toe een strategisch argument. De literatuur bevestigt dit beeld. Power geeft aan de het reputatie-argument mee zal hebben gespeeld, zij het in mindere mate dan bij Somalië. Dallaire laat zien dat er geen strategisch belang was in Rwanda. Beide auteurs zijn betrouwbaar daar zij zich baseren op informatie uit eerste hand (Power) of zelf een bron uit eerste hand zijn (Dallaire).

Nederland

In Nederland werd reeds voor de genocide onder de Tutsi's gesproken over een mogelijke missie van de VN in Rwanda. De minister van Buitenlandse Zaken, Pieter Kooijmans (CDA) en de minister van Defensie, Relus ter Beek (PvdA), schreven op 25 juni 1993 al in een brief aan de Tweede Kamer dat de VN Nederland benaderd had om te participeren in een waarnemersmissie aan de Rwandese grens. Op dit verzoek werd 'in beginsel positief gereageerd'.¹⁵⁰ Een argumentatie hiervoor gaven de ministers niet. Wel gaven ze aan het met de secretaris-generaal van de VN eens te zijn dat zo'n missie vrede en stabiliteit kon brengen in de regio.¹⁵¹ Of zo'n missie vanuit moreel oogpunt werd nagestreefd of vanuit eigen belang, werd niet duidelijk gemaakt.

Dit werd wel duidelijk uit verdere debatten en brieven tussen de regering en het parlement. Hieruit kwam naar voren dat het vooral morele argumenten waren die een rol speelden bij de Nederlandse regering. Zo noemde minister van ontwikkelingssamenwerking Jan Pronk in een brief van 24 mei 1994 de omstandigheden in Rwanda tot twee keer toe 'dramatisch', zeker voor de vluchtelingen.¹⁵² Deze morele argumenten bleven terugkeren in alle brieven van de minister. Zo schreef Pronk op 25 juli dat de situatie in Goma (een kamp met veel Rwandese vluchtelingen) 'elke beschrijving tart'.¹⁵³ Dat dit geen uitspraken voor de bühne waren waarbij moraliteit wordt aangewend, bleek wel uit het feit dat in het tweede deel van de brief een reeks maatregelen werd genoemd waar Nederland in wilde participeren om dit leed

---

¹⁴⁹ A. W. Dorn, 'Canadian Peacekeeping: Proud tradition, strong future?', in: *Canadian Foreign Policy Journal*, 12, 2 (2005) 7-32, 13.

¹⁵⁰ Tweede Kamer der Staten Generaal, Brief van de ministers van Defensie en van Buitenlandse Zaken, 25 juni 1993, blz. 1.

¹⁵¹ Ibidem, blz. 2.

¹⁵² Tweede Kamer der Staten Generaal, Brief van de minister van Ontwikkelingssamenwerking, 24 mei 1994, blz. 2.

¹⁵³ Tweede Kamer der Staten Generaal, Brief van de minister voor Ontwikkelingssamenwerking, 25 juli 1994, 2.

ook daadwerkelijk te verzachten. Voorbeelden hiervan waren het uitbreiden van het beschikbare bedrag aan noodhulp, het sturen van Nederlandse politie-experts en het uitbreiden van vredesmacht UNAMIR.¹⁵⁴

In een verantwoordingsbrief van de ministers van Defensie en Buitenlandse Zaken kwamen deze morele argumenten, de bewogenheid met de Rwandese bevolking, nogmaals aan de orde. De Nederlandse deelname aan de UNAMIR-missie had als belangrijkste doel 'humanitaire hulpverlening'. Daarna volgden 'peacekeeping' en het bieden van een politieke toekomst voor het land.¹⁵⁵ Ook uit dit alles volgt weer dat Nederland moraliteit hoog in het vaandel had staan en dat het de buitenlandse politiek, in ieder geval met betrekking tot de besluitvorming van de UNAMIR-missie, erdoor liet beïnvloeden. Een laatste van de vele mogelijke voorbeelden van het geringe eigenbelang van Nederland met betrekking tot het participeren in vredesmissies kwam uit een mondeling overleg van de minister van Buitenlandse Zaken, Hans van Mierlo, met de woordvoerders uit de Tweede Kamer. Hierin stelde hij dat 'er binnen het kabinet nog niet is gesproken over de manier waarop de kosten van de hulpverlening gedekt dienen te worden. Het komt nu immers aan op snel handelen en de vraag welk ministerie welke kosten voor zijn rekening moet nemen, wordt in een later stadium bekeken'.¹⁵⁶ Eens te meer liet Nederland zien dat het begaan was met de crisis in Rwanda en dat deze opgelost moest worden, wat daarbij de kosten van Nederland ook moge zijn. Belangrijk hier om te vermelden is dat deze opvatting niet afhankelijk was van de samenstelling van de regering. Immers, in augustus 1994 was een nieuw kabinet aangetreden, die, zo bleek uit de woorden van de nieuwe minister van Buitenlandse zaken Hans van Mierlo, hetzelfde dacht over Rwanda als het vorige kabinet.

Opgepast moet wel worden een eenzijdig beeld te schetsen van de argumenten van Nederland om deel te nemen aan UNAMIR. Hoewel minder aanwezig dan de morele argumenten, werd er af en toe ook blijk gegeven dat eigen belang meespeelde in de besluitvorming. Dit blijkt onder meer uit een brief van de ministers Kooijmans en Ter Beek (Buitenlandse Zaken en Defensie): nadat ze eerder het verhaal van de vermoorde Belgen uit de doeken hebben gedaan, schreven ze dat 'tegen de geschetste achtergrond de regering het niet verantwoord acht Nederlandse militairen ter beschikking te stellen voor de VN-operatie in Rwanda'.¹⁵⁷ De Nederlandse militairen zouden te veel lijken op de Belgische en daarmee een extra groot risico

---

¹⁵⁴ Tweede Kamer der Staten Generaal, Brief van de minister voor Ontwikkelingssamenwerking, 25 juli 1994, 6.

¹⁵⁵ Tweede Kamer der Staten Generaal, Brief van de ministers van Defensie en van Buitenlandse Zaken, 27 juli 1994, blz. 2-5.

¹⁵⁶ Tweede Kamer der Staten Generaal, Verslag van een algemeen overleg, 30 augustus 1994, blz. 12.

¹⁵⁷ Tweede Kamer der Staten Generaal, Brief van de ministers van Defensie en van Buitenlandse Zaken, 30 mei 1994, blz. 3.

lopen in Rwanda. Hier is dus duidelijk sprake van een argument vanuit eigen belang: Nederland wilde geen eigen militairen opofferen om de Rwandezeten te helpen.

Tussen de regels door kwamen zulke argumenten vaker voorbij. Zo meldde minister Pronk (Ontwikkelingssamenwerking) dat de bilaterale samenwerking tussen Rwanda en Nederland, voornamelijk gericht op het geven van ontwikkelingsgelden, in stand werd gehouden, omdat Rwanda 'potentieel een van de meest vruchtbare landen van Afrika is'.¹⁵⁸ Blijkbaar zag Nederland er voordeel in om in een vruchtbaar land als Rwanda te blijven investeren. Ook andere machtsrealistische argumenten passeerden bij tijd en wijle de revue. Zo zei Jan Pronk dat het 'voor een klein land als Nederland geen zin heeft om zelfstandig te opereren'.¹⁵⁹ Deze argumentatie was eerder te zien in de beschrijving van het neorealisme. Deze theorie stelt namelijk dat kleine landen door anarchie gedwongen zijn om samenwerking aan te gaan. Dit is precies wat Pronk hier benadrukte. Dat deze argumenten om niet deel te nemen aan vredesmissies niet de boventoon voerden, blijkt onder meer uit het feit dat elk argument werd gevolgd door een zin waaruit voortvloeide dat Nederland de vredesmissie wel wilde blijven steunen, 'gelet op de dramatische situatie in Rwanda'.¹⁶⁰ In de argumenten om al dan niet deel te nemen aan de UNAMIR-missie kan voornamelijk het klassieke- en het neoliberalisme worden herkend. Het enige aspect uit de theorie van het (neo-)realisme te vinden in de geanalyseerde content is het idee van eigenbelang; dit komt echter sporadisch voor.

Vraag hierbij is of Nederland zich in het bieden van hulp in Rwanda vooral richtte op de VN of dat het daar weinig waarde aan hechtte en vooral oplossingen in bilaterale sferen aandroeg. In een van zijn brieven aan het parlement, stelde minister Pronk voor om 'initiatieven te onderzoeken op het terrein van mensenrechten en democratiseringsprocessen'. Hoe deugdzaam deze woorden ook klinken, de VN noemde hij hierbij niet.¹⁶¹ Hechtte Nederland minder waarde aan instituties en internationale organisaties?

Minister Ter Beek, en daarmee de Nederlandse regering, liet zien dat dit niet het geval is. Zo meldde hij op 16 mei 1994 in een mondeling overleg met de woordvoerders Buitenlandse Zaken dat conflictpreventie een taak is voor 'de Hoge Commissaris van de CVSE, evenals de Hoge Commissaris voor de mensenrechten van de VN'.¹⁶² Deze zin past prima in de theorie van het neoliberalisme en het klassiek liberalisme, die beiden (de een wat meer dan de ander) waarde toekennen aan instituties. Een ander voorbeeld waaruit blijkt dat Nederland instituties

---

¹⁵⁸ Tweede Kamer der Staten Generaal, Verslag van een mondeling overleg, 27 juni 1994, 13.

¹⁵⁹ Tweede Kamer der Staten Generaal, Verslag van een algemeen overleg, 30 augustus 1994, blz. 15.

¹⁶⁰ Tweede Kamer der Staten Generaal, Brief van de ministers van Defensie en van Buitenlandse Zaken, 30 mei 1994, blz. 3,4.

¹⁶¹ Tweede Kamer der Staten Generaal, Brief van de minister van Ontwikkelingssamenwerking, 24 mei 1994, blz. 6.

¹⁶² Tweede Kamer der Staten Generaal, Verslag van een mondeling overleg, 16 mei 1994, blz. 6.

belangrijk vond, is het voorstel dat minister van Buitenlandse Zaken uit het kabinet Kok-I, Hans van Mierlo (D66), deed in de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties. In een overleg met de woordvoerders van Buitenlandse Zaken uit de Tweede Kamer lichtte hij hen in over de inhoud van dat voorstel: 'ik stel met dankbaarheid vast dat er méér ruimte is voor het bespreken van het door mij geopperde idee van een VN-brigade dan aanvankelijk moest worden gevreesd'.¹⁶³ Van Mierlo pleitte dus voor de oprichting van een VN-brigade, die permanent beschikbaar moest zijn. Deze brigade kon dan overal ter wereld direct worden ingezet wanneer er onrusten uitbraken. Wanneer een land geen vertrouwen heeft in een organisatie als de VN doet men zo'n voorstel uiteraard niet. Hieruit kan dus wederom worden vastgesteld dat het vertrouwen van Nederland in de VN hoog was.

Een ander soort voorbeeld waaruit dit blijkt, is dat Nederland weinig kritisch was over de VN. Zo zei minister Kooijman in een mondeling overleg dat 'hoewel het optreden van de VN in Rwanda geen schoonheidsprijs verdient, de VN-troepen toch ook niet voldoende daartoe uitgerust waren. Dit zou een aansporing moeten zijn om de VN van de nodige instrumenten te voorzien'.¹⁶⁴ Ondanks dat het optreden van de VN in Rwanda verre van goed uitpakte (een genocide werd immers niet voorkomen), bleef Nederland oproepen om troepen te zenden. Iets verder in het overleg zei Kooijmans zelfs dat het 'pendant is om een waarschuwing van de VN in de wind te slaan'.¹⁶⁵ Hoewel hij ook af en toe in brieven stelde dat een land zelf over zijn afvaardiging voor missie moest beslissen, laat dit alles het vertrouwen van Nederland in de VN zien. Ook hier zien we weer elementen van het klassieke- en neoliberalisme in terug.

Ook voor Nederland geldt dat een aanvullend literatuuronderzoek moet bevestigen dan wel ontkennen of inderdaad het morele aspect de boventoon voerde in de besluitvorming. Belangrijk om de Nederlandse deelname aan de UNAMIR-missie in het juiste perspectief te plaatsen is een voorwaarde die de Nederlandse regering zelf had gegeven voor deelname aan VN-missies: 'alleen in een uitgekristalliseerd multinationaal verband, met een van de grote westerse mogendheden (liefst de VS) als *leading nation*'.¹⁶⁶ Bij de crisis in Rwanda duurde het even voordat deze voorwaarde was vervuld. De gewenste leiding door de Verenigde Staten was vanaf het begin van de problemen in Rwanda geen optie. Twee dagen voor de besluitvorming van de UNAMIR-I missie waren de VS in rep en roer door de vrijgekomen beelden van de Amerikaanse soldaat die door de straten van Mogadishu werd gesleept en het nieuws dat er nog 17 anderen waren omgekomen. President Clinton durfde derhalve geen nieuwe Amerikaanse toezegging te

---

¹⁶³ Tweede Kamer der Staten Generaal, Verslag van een algemeen overleg, 18 november 1994, blz. 8.

¹⁶⁴ Tweede Kamer der Staten Generaal, Verslag van een mondeling overleg, 27 juni 1994, blz. 9.10.

¹⁶⁵ Ibidem, blz. 11.

¹⁶⁶ C. Klep en R. van Gils, *Van Korea tot Kosovo. De Nederlandse militaire deelname aan vredesoperaties sinds 1945* (Den Haag 1999) 133.

doen aan een vredesmissie op het Afrikaanse continent. Bovendien was de democratische president 'in a position of political weakness' omdat het congres in handen van de republikeinen was gevallen.¹⁶⁷ 's Nederlands eerste voorkeur was dus niet mogelijk.

Ook Groot-Brittannië viel snel af in de lijst met mogelijke *leading nations*. Zoals wel vaker de lijn van de VS volgend argumenteerde GB dat 'the UN was overstretched' en derhalve niet in staat nog een missie uit te voeren.¹⁶⁸ Frankrijk wilde wel, maar had haar kruut reeds verschoten. Een jaar eerder had Frankrijk namelijk de Hutu's bijgestaan in hun strijd tegen de Tutsi's, door kenners omschreven als een 'destructieve bijdrage aan het conflict', en bovendien leverde het wapens en militaire trainingen aan de Hutu-militairen.¹⁶⁹ Een neutrale rol als leider van de VN-missie was voor Frankrijk dus niet meer haalbaar. Ook Canada stond niet te springen, vanwege eenzelfde argument als de VS, maar, zoals hierboven reeds te lezen was, bleek Canada toch bereid de rol van *leading nation* op zich te nemen en was hiermee aan een belangrijke voorwaarde vanuit Nederland voldaan. Toch besloot Nederland om de UNAMIR-missie niet met militaire middelen te steunen.¹⁷⁰

Ook voor Nederland geldt dat het strategisch belang in Rwanda nihil was. Rwanda bevatte nauwelijks olie en had weinig strategische havens. Bovendien was Nederland geen belangrijke handelspartner van Rwanda, in tegenstelling tot Polen dat zo'n veertig miljoen ton wapens aan Rwanda leverde.¹⁷¹ Wel leverde Nederland, evenals Canada, jaarlijks ontwikkelingsgelden aan het land. Deze bedragen waren echter te verwaarlozen; Nederland ging pas sterke banden met het Afrikaanse land ontwikkelen ná het genocidedrama in de jaren '90. In de jaren na UNAMIR liepen de hulpbedragen op tot zo'n 110 miljoen euro en speelde Nederland een 'voortrekkersrol op het gebied van wetgeving' in het land.¹⁷² Dit gebrek aan strategisch belang maakte dat Nederland weinig behoefte had om zich in Rwanda te storten. Hier komt echter nog een ander motief bij.

Ten tijde van de crisis in Rwanda was Nederland al betrokken bij een andere VN-missie. De UNPROFOR-missie in Kroatië was in 1992 gestart en later uitgebreid naar Bosnië. De Nederlandse betrokkenheid bij deze missie was groot, 'alleen al vanwege het feit dat het conflictgebied op slechts twee à drie uur vliegen van Nederland lag'.¹⁷³ Nederland, een relatief klein land zijnde, kon geen twee missies tegelijkertijd met militaire middelen steunen en koos,

---

¹⁶⁷ D. C. Tatum, *Genocide at the Dawn of the 21st Century. Rwanda, Bosnia, Kosovo, and Darfur* (New York 2010) 44-5.

¹⁶⁸ L.R. Mervern, *A People Betrayed*, 77.

¹⁶⁹ *Ibidem*, 24.

¹⁷⁰ F. Grünfeld en Anke Huijboom, *The Failure to Prevent Genocide in Rwanda: the Role of Bystanders* (Leiden 2007) 220.

¹⁷¹ S. Power, *A Problem from Hell*, 338.

¹⁷² Inspectie Ontwikkelingssamenwerking en Beleidsevaluatie, *Het Nederlandse Afrikabeleid 1998-2006. Evaluatie van de bilaterale samenwerking* (Den Haag 2008) 75.

¹⁷³ C. Klep en R. van Gils, *Van Korea tot Kosovo*, 104.

logischerwijs, ervoor om de bijdrage aan de reeds lopende missie te continueren, waarbij de belangen ook nog eens groter waren. Dit is opmerkelijk aangezien de Nederlandse regering de 'sinds 1993 de ambitie heeft om deel te nemen aan vier vredesbewarende operaties tegelijk'.¹⁷⁴ Er kan dus getwist worden over de waarde van dit argument, dat Nederland niet meer dan een grote missie tegelijkertijd kan steunen. Het lijkt er sterk op als gelegenheidsargument gebruikt te zijn.

Nederland leverde dus geen actieve militaire bijdrage. Wat deed Nederland dan wel? Allereerst heeft Nederland geprobeerd in een vroeg stadium het conflict tot bedaren te brengen. Hiertoe organiseerde het mede de onderhandelingen die uiteindelijk uitmondde in de Arusha-akkoorden.¹⁷⁵ Tevens keek Nederland naar de landen die wel een strategisch belang hadden bij orde in Rwanda, namelijk de omliggende landen. De Nederlandse 'vrachtwagens en rijinstructeurs' werden dan ook beschikbaar gesteld voor een Zambiaans bataljon binnen UNAMIR.¹⁷⁶ Dit klinkt gering maar deze bijdrage moet toch niet worden onderschat, zeker gezien de situatie waarin de Canadese bevelhebber Dallaire zich bevond: 'every aspect of Dallaire's UNAMIR was run on a shoestring. Spare parts batteries, and even ammunition could rarely be found'.¹⁷⁷ In deze situatie was iedere, zij het geringe bijdrage meegenomen.

Hoewel het belang van Nederland nihil was, probeerde Nederland de situatie in Rwanda toch te verbeteren met de middelen die het wel had. Van belang hierbij was zeker de positie van Jan Pronk. Met name zijn betrokkenheid bij het continent zorgde ervoor dat er in ieder geval iets werd bijgedragen om een einde te maken aan de 'dramatische omstandigheden', zoals hij het zelf noemde.¹⁷⁸ Nederland had weinig mogelijkheden om troepen in te zetten. Op basis van morele argumenten werden toch maatregelen genomen die niet veel, maar in ieder geval iets bijdroegen aan de zoektocht naar een oplossing in het door oorlog verscheurde Rwanda.

Evenals voor Canada geldt voor Nederland dat bij de besluitvorming rondom de UNAMIR-missie de parlementaire debatten meer overeenkomen met de argumenten achter de schermen dan rondom de UNOSOM-missies. Nederland had geen strategisch belang in Rwanda en wat men gaf aan hulp, deed het dus vanuit moreel oogpunt. Dit gebrek aan strategisch belang maakte tegelijkertijd dat die hulp gering was. Wanneer de strategische waarde van Rwanda groter was geweest, had Nederland wellicht andere keuzes gemaakt in het zenden van hulp. De literatuur bevestigt het beeld dat geschetst werd door de ministers: voornamelijk gebaseerd op morele argumenten.

---

¹⁷⁴ K.Homan, 'Vredesmissies dienen Nederlands belang', *Financieel Dagblad*, 10 november 2000, 17.

¹⁷⁵ L.R. Mervern, *A People Betrayed*, 77.

¹⁷⁵ *Ibidem*, 52.

¹⁷⁶ C. Klep en R. van Gils, *Van Korea tot Kosovo*, 133.

¹⁷⁷ S. Power, *A Problem from Hell. America and the Age of Genocide* (Londen 2002) 343.

¹⁷⁸ Tweede Kamer der Staten Generaal, Brief van de minister van Ontwikkelingssamenwerking, 24 mei 1994, blz. 2.

Conclusie

Ten einde deze thesis te af te ronden is het zaak een antwoord te geven op de onderzoeksvraag: in hoeverre speelden verschillende of juist overeenkomstige motieven en belangen een rol in de besluitvorming van Nederland en Canada voor deelname aan de VN-vredesmissie in de jaren '90 van de 20^e eeuw. Om deze vraag te beantwoorden is gekozen voor de analyse van twee cases, te weten de VN-missies in Somalië en in Rwanda.

Wanneer de motivatie en belangen van Canada en Nederland om deel te nemen aan de VN-missies in Somalië worden vergeleken, kan geconcludeerd worden dat deze een grote mate van overlap met zich meedragen. Regeringen van beide landen droegen in parlementaire debatten voornamelijk morele argumenten aan om beleidskeuzes te ondersteunen. Zo benadrukten beide landen hoe verschrikkelijk de situatie in Somalië was en riepen beide landen de internationale gemeenschap op om in te grijpen.

Verschillen tussen beide landen vormen slechts nuanceverschillen. Nederland benadrukte vaker het VN-verband waarbinnen moet worden opgetreden, waar Canada af en toe ook wel eens buiten de VN om haar bondgenoten sprak met betrekking tot de situatie in Somalië. Ook spoorde Nederland Somalië aan om oplossingen vooral ook van binnenuit te laten ontplooiën, in plaats van alles van buiten af te verwachten. Deze optie noemde Canada niet.

Wanneer ook secundaire literatuur geanalyseerd wordt, blijkt dat er wel degelijk verschillen waren tussen Nederland en Canada. Zo was laatstgenoemde veel meer bezig haar reputatie in stand te houden en had dit een grote invloed op de besluitvorming. Dit speelt in het geval van Nederland niet: de Nederlandse regering was er veel meer op uit invloed te houden binnen internationale organisaties. De strategische waarde van Somalië gaat voor beide landen op, maar er is te weinig hard bewijs om aan te tonen dat het daadwerkelijk een rol heeft gespeeld in de besluitvorming.

Belangrijke vraag hierbij is wie er gelijk heeft? Zijn dat de ministers die de morele argumenten noemden? Of is dat de literatuur die de strategische argumenten noemt? Gelet op de betrouwbaarheid van de literatuur kan geconcludeerd worden dat strategische argumenten en argumenten van eigenbelang een belangrijke rol hebben gespeeld in de besluitvorming. Dat wil niet zeggen dat het morele aspect geen rol heeft gespeeld. De literatuur bevestigt dit ook. De ministers in zowel Nederland als Canada schetsten voor het parlement dan ook geen fout beeld van hun besluitvorming, maar een onvolledig beeld.

Ook met betrekking tot de UNAMIR-missie kwamen de motieven en belangen van Canada en Nederland grotendeels overeen. Beide landen hadden voornamelijk om morele redenen hun medewerking aan de missie toegezegd. Zowel Canada als Nederland benadrukte in ieder debat

hoe verschrikkelijk de situatie in Rwanda was en kondigde aan te werken aan herstel. Een ander punt van overeenkomst is de mate waarin ze de samenwerking met andere landen en/of binnen organisaties zochten, met name binnen de VN. Beide zagen oplossing voor het conflict in het Afrikaanse land vooral ontstaan door de internationale gemeenschap te laten optreden binnen VN-verband.

Een klein verschil is slechts de mate waarin het eigenbelang van de landen naar voren komt. De Nederlandse regering benadrukte dit slechts twee maal, en dan ook nog verkapt. De Canadese regering sprak zich hier echter duidelijk over uit. Uit de literatuur ontstaat eenzelfde beeld als uit de debatten: morele argumenten overheersten in de besluitvorming. Rwanda had geen strategische waarde voor Canada en Nederland.

Beide landen verkondigden dus in het parlement dat er voornamelijk vanuit mededogen gehandeld werd. Medelijden met de lijdende bevolking van respectievelijk Somalië en Rwanda werd als belangrijkste motief genoemd om mee te werken aan de VN-missies aldaar. Teruggekoppeld naar het theoretisch kader komen hierin voornamelijk argumenten vanuit het liberalisme naar voren. Dat ook strategische argumenten een rol speelden in de besluitvorming blijkt slechts verkapt uit de debatten, maar des te duidelijker uit de literatuuranalyse. Het hooghouden van een reputatie of het vermijden van gevaar blijken belangrijke strategische motieven om al dan niet deel te nemen aan een missie. Dit zien we in het theoretisch kader vooral terug bij de denkschool van het realisme. De argumenten van de laatste genoemde denkschool, het marxisme, is minder terug te vinden in de analyse van de debatten en de literatuur. Slechts bij de Somalië-missie zijn er aanwijzingen te vinden voor deze argumenten, maar die zijn nauwelijks hard te maken. Een algehele afzijdigheid van het ingrijpen in andere landen, zoals verkondigd door de 'International Society School', is bij beide landen niet terug te vinden.

Kan derhalve geconcludeerd worden dat Canada en Nederland inderdaad 'like-minded' zijn en vanuit eenzelfde motivatie handelden in Afrika in de jaren '90? Ja en Nee. Ja, omdat de genoemde motieven in het parlement grotendeels overeenkomen. Nee, omdat de strategische argumenten vanuit de literatuur verre van overeenkomen. Dit antwoord heeft gevolgen voor hoe er naar Canada en Nederland wordt gekeken: te eenvoudig worden beide landen, meestal puur op basis van uitkomsten (lees: deelname aan vredesmissies), als 'like-minded' beschouwd. Te weinig wordt er gekeken naar de unieke situatie van beide landen. Deze thesis vormt een goed startpunt voor verder onderzoek naar deze unieke situatie van beide landen.

Bronnenlijst

Krantenartikelen

Buitenlandredactie, 'Verontrustend rapport Amnesty over Somalië', *Reformatorisch Dagblad*, 4 augustus 1992.

Buitenlandredactie, 'VN-Chef zoekt blauwhelmen voor Mali', *Reformatorisch Dagblad*, 27 maart 2013.

Buitenlandredactie, '„VN hebben plannen voor vredesmacht Syrië”', *Reformatorisch Dagblad*, 22 oktober 2013.

Coster, B. 'Vergeldingsacties VN tegen Aidids troepen', *Reformatorisch Dagbladen*, 7 juni 1993.

Websites

Department of Peacekeeping Operations, 'United Nations in Somalia I' (versie 2003), <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/unosomi.htm> (25 mei 2013).

Permanent Mission of the Kingdom of the Netherlands to the United Nations, 'Dutch contributions to UN led and/or mandated Peacekeeping Operations (1947-present)' (versie 2008), <http://netherlandsmission.org/article.asp?articleref=AR00000201EN> (6 april 2013).

Regering van Canada, 'Betrekkingen tussen Canada en Nederland' (versie 25 juni 2009), http://www.canadainternational.gc.ca/netherlands-pays_bas/bilateral_relations_bilaterales/index.aspx?lang=nld (6 april 2013).

United Nations Department of Public Information, 'United Nations Operation in Somalia I' (versie zij), <http://www.un.org/Depts/DPKO/Missions/unosomi.htm> (25 mei 2013).

Primaire literatuur

Handvest van de Verenigde Naties (1945).

Parliament of Canada, *Adjournment Proceedings*, 9 juni 1994.

Parliament of Canada, *Government Orders*, 10 september 1992.

Parliament of Canada, *Government Orders*, 21 september 1994.

Parliament of Canada, *Oral Question Period*, 1 december 1992.

Parliament of Canada, *Oral Question Period*, 7 december 1992.

Parliament of Canada, *Oral Question Period*, 16 february 1993.

Parliament of Canada, *Oral Question Period*, 2 april 1993.

Parliament of Canada, *Oral Question Period*, 7 mei 1993.

Parliament of Canada, *Oral Question Period*, 14 april 1994

Parliament of Canada, *Oral Question Period*, 28 april 1994.

Parliament of Canada, *Oral Question Period*, 2 mei 1994.

Parliament of Canada, *Oral Question Period*, 4 mei 1994.

Parliament of Canada, *Oral Question Period*, 5 mei 1994.

Parliament of Canada, *Oral Question Period*, 9 mei 1994.

Parliament of Canada, *Oral Question Period*, 21 juni 1994.

Parliament of Canada, *Special Debate*, 7 december 1992.

Parliament of Canada, *Supply*, 29 april 1993

Parliament of Canada, *Routine Proceedings*, 26 april 1993.

Parliament of Canada, *Routine Proceedings*, 25 mei 1994.

Tweede Kamer der Staten-Generaal, *10de vergadering*, 15 oktober 1992.

Tweede Kamer der Staten-Generaal, *25^e vergadering*, 19 november 1992.

Tweede Kamer der Staten-Generaal, *Brief van de minister van Buitenlandse Zaken*, 3 februari 1994.

Tweede Kamer der Staten-Generaal, *Brief van de ministers van Defensie en van Buitenlandse Zaken*, 25 juni 1993.

Tweede Kamer der Staten-Generaal, *Brief van de ministers van Defensie en van Buitenlandse Zaken*, 27 juli 1994.

Tweede Kamer der Staten-Generaal, *Brief van de ministers van Defensie en van Buitenlandse Zaken*, 30 mei 1994.

Tweede Kamer der Staten-Generaal, *Brief van de minister van Ontwikkelingssamenwerking*, 17 september 1992.

Tweede Kamer der Staten-Generaal, *Brief van de minister van Ontwikkelingssamenwerking*, 25 maart 1993.

Tweede Kamer der Staten-Generaal, *Brief van de minister van Ontwikkelingssamenwerking*, 7 juni 1993.

Tweede Kamer der Staten-Generaal, *Brief van de minister van Ontwikkelingssamenwerking*, 24 mei 1994.

Tweede Kamer der Staten-Generaal, *Brief van de minister van Ontwikkelingssamenwerking*, 25 juli 1994.

Tweede Kamer der Staten-Generaal, *Verslag van een algemeen overleg*, 30 augustus 1994.

Tweede Kamer der Staten-Generaal, *Verslag van een algemeen overleg*, 18 november 1994.

Tweede Kamer der Staten-Generaal, *Verslag van een mondeling overleg*, 15 november 1991.

Tweede Kamer der Staten-Generaal, *Verslag van een mondeling overleg*, 6 oktober 1992.

Tweede Kamer der Staten-Generaal, *Verslag van een mondeling overleg*, 16 mei 1994.

Tweede Kamer der Staten-Generaal, *Verslag van een mondeling overleg*, 27 juni 1994.

Verdrag van de Volkenbond (1919).

Secundaire literatuur

Adviesraad Vrede en Veiligheid, *Verloren onschuld: Nederland en VN-operaties* (Den Haag 1996).

Anghie, A. *Imperialism, sovereignty and the making of international law* (Cambridge 2004).

Annan, K. en N. Mousavizadeh, *Interventies. Een leven met oorlog en vrede*(Amsterdam 2012).

Bellamy, A.J. en N.J. Wheeler, 'Humanitarian intervention in world politics', in: J. Baylis, S. Smith en P. Owens ed., *The Globalization of World Politics. An introduction to international relations* (New York 2008) 522-539.

Bellamy, A.J., S. Griffin en P. Williams, *Understanding Peacekeeping* (Cambridge 2010).

Brune, L.H. *The United States and Post-Cold War interventions: Bush and Clinton in Somalia, Haiti, Bosnia, 1992-1998* (Washington 1998).

Castberg, F. *International law in our time: changing values and principles* (La Haye 1974).

Chandler, D. 'The Responsibility to Protect? Imposing the 'liberal peace'', in: *International Peacekeeping* 11, 1 (2004), 59-81.

Clark, W.S. en J. Herbst, 'Somalia and the Future of Humanitarian Intervention', *Foreign Affairs* 75, 2 (1996) 70-85.

Dallaire, R. *Shake hands with the Devil. The Failure of Humanity in Rwanda* (Londen 2004).

Davids, W.J.M. e.a. *Rapport Commissie van onderzoek besluitvorming Irak* (Amsterdam 2010).

De la Fosse Wiles, P.J. *The New Communist Third World, an essay in political economy* (Londen 1982).

De Wijk, R. *Vechten met één hand op de rug: vredesondersteuning in escalerende conflicten* (Den Haag 1998).

Dombroski, K.R. *Peacekeeping in the Middle East as an International Regime* (New York 2007).

Dorn, A.W. 'Canadian Peacekeeping: Proud tradition, strong future?', in: *Canadian Foreign Policy Journal*, 12, 2 (2005), 7-32.

Evans, G. *The Responsibility to Protect. Ending Mass Atrocity Crimes Once and for All* (Washington 2008).

Fitzgerald, N.J. *Somalia: issues, history and bibliography* (New York 2002).

Genugten, W. van, F. Grünfeld en D. Leurdijk, 'Internationale rechtshandhaving', in: N. Horbach, R. Lefeber en O. Ribbelink ed., *Handboek Internationaal Recht* (Den Haag 2007) 385-436.

Ginneken, A. van, 'Staatsraison en Volkenbond. Het interbellum', in: D. A. Hellema en H. Reiding ed., *Humanitaire interventie en soevereiniteit. De geschiedenis van een tegenstelling* (Amsterdam 2004).

Goslinga, T.A. *The Dutch in Albania* (Rome 1972).

Granatstein, J.L. 'Peacekeeping: Did Canada make a difference? And what difference did peacekeeping make to Canada?', in: J.English en N.Miller eds., *Making a difference? Canada's foreign policy in a changing world order* (Toronto 1992), 222-236.

Green, R. en J. Elffers, *The 48 Laws of Power* (Londen 2000).

Grünfeld F. en A. Huijboom, *The Failure to Prevent Genocide in Rwanda: the Role of Bystanders* (Leiden 2007).

Hazen, J.M. 'Can peacekeepers be peacebuilders?', in: *International Peacekeeping* 14, 3 (2007) 323-338.

Hellema, D.A. *Dutch Foreign Policy. The role of the Netherlands in World Politics* (Dordrecht 2009).

Hoffman, S.J. *Janus and Minerva: Essays on the Theory and Practice of International Politics* (Boulder 1997).

Holzgrefe, J.L., 'The humanitarian intervention debate', in: J.L. Holzgrefe en R.O. Keohane eds., *Humanitarian Intervention. Ethical, Legal and Political Dilemmas* (Cambridge 2003).

Horden, S. en R.W. Jones, 'Marxist theories of international relations', in: J. Baylis, S. Smith and P. Owens ed., *The Globalization of World Politics. An introduction to international relations* (New York 2008) 142-159.

Inspectie Ontwikkelingssamenwerking en Beleidsevaluatie, *Het Nederlandse Afrikabeleid 1998-2006. Evaluatie van de bilaterale samenwerking* (Den Haag 2008).

Islam, S.M.T. 'Role of United Peacekeeping in international security: a critical analysis', *Asian Affairs* 26 (2004) 24-40.

Klep, C. en R. van Gils, *Van Korea tot Kosovo. De Nederlandse militaire deelname aan vredesoperaties sinds 1945* (Den Haag 1999).

Klep, C. *Somalië, Rwanda, Srebrenica. De nasleep van drie ontspoorde vredesmissies* (Amsterdam 2008).

Lamy, S.L. 'Contemporary mainstream approaches: neo-realism and neo-liberalisme', in: J. Baylis, S. Smith en P. Owens ed., *The Globalization of World Politics. An Introduction to international relations* (New York 2008) 124-141.

Leach, R. *The Politics Companion* (New York 2008).

Leftwich, A. *States of Development. On the Primacy of Politics in Development* (Cambridge 2000).

Marx, K. *Preface to A Contribution to the Critique of Political Economy*, Lawrence Simon ed. (Indianapolis 1994).

Marx, K. en F. Engels, *Het Communistisch Manifest*, Levie van der Meer ed. (Amsterdam 2007).

Mervern, L.R. *A People Betrayed. The role of the West in Rwanda's Genocide* (New York 2005).

Mill, J.S. *A Few Words on Non-Intervention*, Gertrude Himmelfarb ed. (Yale 2007).

Morton, D. *A military history of Canada. From Champlain to Kosovo* (Toronto 1999).

Nye, J.S. *Understanding international conflicts. An introduction to theory and history* (New York 2000).

Parekh, B. 'Rethinking Humanitarian Intervention', *International Political Science Review* 18 (1997) 49-70.

Power, S. *A Problem from Hell. America and the Age of Genocide* (Londen 2002).

Roberts, A. en B. Kingsbury ed., *United Nations, Divided World, The UN's Roles in International Relations* (Oxford 1992).

Roberts, A. *The Crisis in Peacekeeping* (Oslo 1994).

Talentino, A.K. *Military Intervention after the Cold War. The Evolution of Theory and Practice* (Ohio 2005).

Tatum, D.C. *Genocide at the Dawn of the 21st Century. Rwanda, Bosnia, Kosovo, and Darfur* (New York 2010).

Tesón, F.R. 'The liberal case for humanitarian intervention', in: J.L. Holzgrefe en R.O. Keohane ed., *Humanitarian Intervention. Ethical, Legal and Political Dilemmas* (Cambridge 2003) 93-129.

Vaccaro, J.M. 'The Politics of Genocide: Peacekeeping and Disaster relief in Rwanda', in: William J. Durch ed., *UN Peacekeeping, American Policy, and the UNCIVIL Wars of the 1990s* (Londen 1997), 367-407.

Van Staden, A. et al. *Krijgsmacht of Vredesmacht. Kiezen voor de Nederlandse defensie in de 21^e eeuw* (Den Haag 1999).

Vuurde, R. van, "Humanitaire interventies' tijdens de opkomst van de natiestaat 1800-1870', in: D. A. Hellema en H. Reiding ed., *Humanitaire interventie en soevereiniteit. De geschiedenis van een tegenstelling* (Amsterdam 2004).

Walt, S.M. 'International Relations: One World, Many Theories', *Foreign Policy* 110 (1998) 29-46.

Waltz, K.N. *Theory of International Politics* (New York 1979).

Western, J., 'Sources of Humanitarian Intervention: Beliefs, Information, and Advocacy in the U.S. Decisions on Somalia and Bosnia', *International Security* 26, 4 (2002) 112-142.